ENGELLİ VE MEKAN

DAKAM

ENGELLİ VE MEKAN

ISBN: 978-625-7034-44-9

Editör: Yıldız AKSOY, Efe DUYAN

Editör Yardımcısı: İbrahim TEYMUR

DAKAM Doğu Akdeniz Akademiz Araştırmalar Merkezi - Özgür Öztürk DAKAM YAYINLARI

Mayıs 2025, İstanbul.

www.dakam.org

Firuzağa Mah. Boğazkesen Cad., No: 76/8, 34425, Beyoğlu, İstanbul.

Baskı: Metin Copy Plus, Mollafenari Mah., Türkocağı Cad. 3/1, Mahmutpaşa/Istanbul, Turkey.

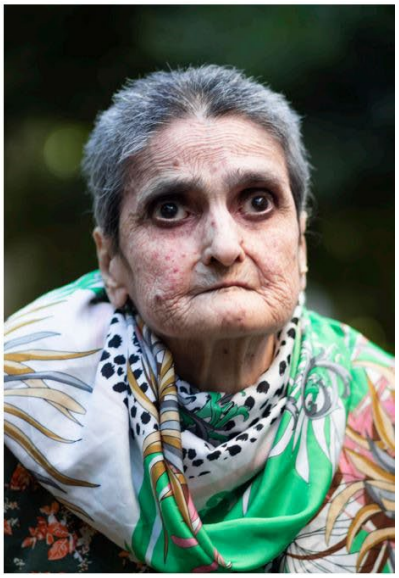
ÖNSÖZ

Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapan çok değerli hocalarımızın bölüm yazıları ile hazırlanmış olan bu kitap, "Engelli ve Mekân (Disabled and Space)," ablam Feride TEYMUR'un anısına adanmıştır. Feride, hayatı boyunca mekânla kurduğu karmaşık ilişkiyi derinden hissetmiş, bu ilişkiyi hem zorluklarla hem de dirençle deneyimlemiş biriydi.

20 Ekim 2023 tarihinde vefat eden Sevgili ablam Feride TEYMUR'un anısına her sene DAKAM (Doğu Akdeniz Akademik Araştırma Merkezinin) destekleri ile ***Dünya Engelliler Günü ve Engelliler Haftası*** kapsamında ***Engelli ve Mekân*** konulu konferans/kitap çalışması yapılacaktır.

2025 yılı Engelliler Haftası kapsamında Feride TEYMUR'un anısına DAKAM yayınları tarafından Yıldız AKSOY ve Efe DUYAN editörlüğünde yayınlanmış olan ***"Engelli ve Mekân (Disabled and Space)"*** başlıklı kitabımız 22 Aralık 2023 tarihinde "***Engelli ve Mekân konusuna Multidisipliner Bakış Açısı"*** başlıklı DAKAM'ın kıymetli destekleriyle düzenlenen " konferans serisine dayanmaktadır ve bu kitap bu serinin bir parçası olarak, ablamın hatırasını yaşatmayı amaçlamaktadır.

Elimizdeki bu fotoğraf, Feride'nin Bakırköy İş Bankası Evleri'nin bahçesinde, oğlu, yetenekli fotoğraf sanatçısı İbrahim TEYMUR tarafından çekilmiş bir portresidir. Bu kare, ablamın mekânla olan bağının birçok katmanını gözler önüne seriyor. Öncelikle, bahçe, onun 25 yıl boyunca hayatının önemli bir parçası olmuş bir yerdir. Yeşil bitki örtüsü, huzurlu atmosferiyle, Feride'nin sığınağı, belki de özgürce hareket edebildiği nadir alanlardan biriydi.

Feride, ayakta durmak için bir bastona yaslanıyor. Bu detay, onun fiziksel hareketliliğindeki zorlukları simgeliyor. Giydiği desenli elbise ve renkli eşarp, kişisel ifadesinin canlılığını yansıtırken, aynı zamanda, belki de, bedensel sınırlamaların getirdiği monotonluğa karşı bir başkaldırı niteliği taşıyor. Yüzündeki ifade, hem bir kabullenişi hem de içsel bir gücü barındırıyor. Gözlerindeki bakış, yaşadığı zorluklara rağmen hayata tutunma azmini gösteriyor.

Fotoğrafın çekildiği mekân, Bakırköy İş Bankası Evleri, kentsel dönüşümün acımasız yüzüyle de kesişiyor. Feride, 25 yılını geçirdiği bu evden, bu bahçeden ayrılmak zorunda kalıyor. Bu ayrılık, sadece fiziksel bir mekân değişikliği değil, aynı zamanda, kimliğinin, anılarının ve aidiyet duygusunun bir parçasından koparılmak anlamına geliyordu. Yeni evinde sadece on gün yaşayabilmesi ve ardından gelen vefatı (20 Ekim 2023) bu kopuşun onun için ne kadar derin bir travma yarattığının trajik bir kanıtıdır.

Bu kitap, işte bu kesişim noktasında doğdu. ***"Engelli ve Mekân***," engelli bireylerin mekânla kurduğu çok boyutlu ilişkiyi, mimariden şehirciliğe, sosyal politikalardan sanata kadar geniş bir yelpazede ele alıyor. Amacımız, engelli bireylerin yaşadığı mekânsal dışlanmayı, ayrımcılığı ve erişilebilirlik sorunlarını görünür kılmak, bu konuda farkındalık yaratmak ve daha kapsayıcı, eşitlikçi mekânların yaratılmasına katkıda bulunmaktır.

Bu kitap sevgili ablam Feride' nin aziz hatırasına ithaf edilmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen herkese gönülden teşekkür etmek isterim. Değerli bölüm yazılarıyla kitabımıza zenginlik katan tüm kıymetli hocalarıma ve meslektaşlarıma, titiz ve değerli katkılarıyla kitabın editörlüğünü birlikte yürüttüğüm kıymetli meslektaşım Efe DUYAN'a ve süreç boyunca özverili çalışmalarıyla yanımızda olan sevgili editör yardımcımız İbrahim TEYMUR'a minnettarım. Ayrıca bu projenin başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen DAKAM'ın (Doğu Akdeniz Akademik Araştırma Merkezinin) direktörü Özgür ÖZTÜRK'e teşekkürlerimi sunarım. Umarım bu kitap, okuyucularımızın zihinlerinde yeni pencereler açar ve daha duyarlı, kapsayıcı bir toplum inşa etme yolunda hepimize ilham verir.

Prof. Dr. Yıldız AKSOY
Mayıs 2025

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

Kent Mekânları, Kamusal Alanlar Ve Erişilebilirlik Temelli Tasarım Yaklaşımları

Kentsel/Kamusal Mekânları Görünür Kılmak: Eskişehir Kurşunlu Külliyesi Kompleksi
Doç. Dr. Başak KALKAN, Öğr. Gör. Dr. Arzu ÇELEN ÖZER, Prof. Dr. Ayşen ÖZTÜRK, Öğr. Gör. Pelin KORKMAZ…21

Kentsel Tarım, Çevre Koruma, Agroekoloji ve Erişilebilir Mekân Tasarımı
Dr. Öğr. Üyesi Gümüş Funda GÖKÇE, Prof. Dr. Öner DEMİREL……38

Kentsel Kamusal Mekânlar, Erişilebilirlik ve Herkes İçin Tasarım
Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN, Arş. Gör. Seher Simay KUŞOĞLU……53

Kadın Dostu Kentsel Planlama ve Tasarım Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi
Prof. Dr. Tuğba KİPER……82

Kentsel Mekânlarda Evrensel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı İlişkisi
Doç. Dr. Arzu ALTUNTAŞ----------102

Kamusal Alanlar Bağlamında Engelli Bireyler İçin Uluslararası Standartlar Olgusunda "Mahalle Parklarına Erişilebilirlik" Üzerine Bir Araştırma: Çanakkale Kepez-Hamidiye Mahallesi Örneği
Dr. Öğr. Üyesi Aylin ÇELİK TURAN, Fatma Dila ERBİL……116

Kapsayıcı Kamusal Açık Alanlar: Peyzaj Tasarımında Sosyal Adalet
Öğr. Gör. Dr. Nurbanu Özkartal……139

Kamusal Alan: Engellilerin Özgürlük Alanı (Mı?)
Prof. Dr. Hatice Selma ÇELİKYAY----------146

Kentsel Erişilebilirlikte Yeni Bir Perspektif: Engelli Dostu Peyzaj Tasarımı ve Mekân Dizim Analizi, Üsküdar Örneği
Dr. Şeyma Elif DİNÇER, Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÜNSAL, Prof. Dr. Nalan DEMİRCİOĞLU……154

Kamusal Alanlarda Erişilebilirlik Analizi: Malatya Kenti Örneği
Halit KOÇAK, Prof. Dr. Metin DEMİR……171

Kars Kent Merkezinde Engelsiz Peyzaj Değerlendirmesi: Erişilebilirlik ve Mekânsal Uyum Analizi
Özlem Burcu AKSOY, Prof. Dr. Metin DEMİR……188

Kapsayıcı Kentsel Hareketlilik: Engelli Bireylerin Park Alanlarına Erişimini Sağlamak
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÜNSAL, Dr. Şeyma Elif DİNÇER, Prof. Dr. Nalan DEMİRCİOĞLU……211

Kültürel Peyzajda Engelli Kültürünün Yansıması Olarak Engelli Parkları: Rize Kordon Bölgesi Engelli Parkı Örneği
Dr. Öğr. Üyesi Manolya ÖZDEMİR DURAK, Funda DEMİRCAN, Volkan CANÖZÜ……226

Farklılıktan Doğan Güç: Engellilik, Eşitlik ve Sosyal Barış İçin SDG16 Kapsamında Stratejiler
Dr. Öğr. Üyesi Dilek ŞAHİN YOMRALIOĞLU…… 249

Erişilebilirlik ve Güvenlik
Dr. Öğr. Üyesi Esra ABACIOĞLU GİTMİŞ, Doç. Dr. Şule KISAKÜREK…… 265

Tarihi İçkale'de (Diyarbakır) Erişilebilirliğin Değerlendirilmesi
Züleyha KOÇ, Doç. Dr. Canan KOÇ…… 279

Yetersizliği Olan Bireyler İçin Erişilebilir Mekân Tasarımı: Amerika Birleşik Devletleri Örneği
Mehmet Akif CİHAN, Arş. Gör. Özge Fatoş CİHAN…… 290

Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik: Kapsayıcı Bir Toplumun Temel Taşı
Prof. Dr. Yıldız AKSOY…… 297

İKİNCİ BÖLÜM

Üniversite Yerleşkelerinde Erişilebilirlik, Mekânsal Düzenleme ve Kapsayıcı Tasarım Uygulamaları

Engelsiz Kampüsler: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneğinde Peyzaj ve Mekânsal Düzenlemeler
Gizem Nagehan AKSU, Çağla GÜLER, Prof. Dr. Murat ÖZYAVUZ……304

Akıllı Kampüsler ve Erişilebilirlik: Dijital Dönüşümün Kapsayıcı Tasarıma Etkisi
Doç. Dr. Ayşe KALAYCI ÖNAÇ, Dr. Ahenk KARCI, Süleyman Aykutalp ÖZKUYUMCU……321

YÖK Engelsiz Üniversite Ödülleri Başvuru Kriterleri ve Atatürk Üniversitesi Örneği
Prof. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI, Prof. Dr. Engin KURŞUN, Arş. Gör. Beyza Nur ÇALIŞKAN KELEŞ……336

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Engelli Bireylerin Yaşam Alanları, Konut Erişilebilirliği ve Geçici Barınma Çözümleri

Engelli Bireyler İçin Konut Bahçesi Tasarım Yaklaşımı
Emirhan AKSU, Prof. Dr. Alper SAĞLIK……355

Yaşam Alanları, Yaşam Hakları: Engellilik ve Erişilebilir Konut Üzerine
Prof. Dr. Funda YİRMİBEŞOĞLU, Öğr. Gör. Dr. Ece ÖZMEN……369

Engelli Bireyler İçin Geçici Barınma Çözümü Olarak Erişilebilir Konteynerler
Prof. Dr. Osman TUTAL, Prof. Dr. Alper ÇABUK……389

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Engelsiz Mekanlar, Mimari Tasarım, İç Mekân Düzenlemeleri, Giriş Alanları Ve Evrensel Tasarım Yaklaşımları

Mimarlık, Mekân ve Engelsiz Tasarım
Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN, Öğr. Gör. Dr. Evren TANDOĞAN……406

Engelsiz Mekân Deneyiminde Bir Eşik Olarak "Giriş Alanları"
Prof. Dr. Reyhan MİDİLLİ SARI……438

İşyeri Hekimliğinde Engelli ve Mekân: Engelli ve Yaşlı Bireyler İçin Fiziksel ve Ergonomik Düzenlemeler: Sağlık ve Güvenlik Standartları
Dr. Hüseyin BUDAK……457

Engelsiz Mekânın İzinde: Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık Üzerine Bir Literatür İncelemesi
Arş. Gör. Dr. Halil DUYMUŞ, Dr. Mehtap ÖZENEN KAVLAK, Prof. Dr. Saye Nihan ÇABUK, Prof. Dr. Alper ÇABUK……467

BEŞİNCİ BÖLÜM

Toplumsal Kültür, Zihinsel Sağlık Ve Medya Temsilleri Üzerinden Engellilik ve Mekân Ilişkisi

Ruh Sağlığı ve Zihinsel Engelliler İçin Bitkisel Tasarım
Prof. Dr. Ahmet Tuğrul POLAT, Esra SİVRİ İÇÖZ……488

Suyun Sesi (The Shape of Water) Filminde Engellilik ve Mekân
Dr. Öğr. Üyesi Şölen KÖSEOĞLU……502

Japonya'da Engellilerin Eğitim ve İstihdamına İlişkin Gözlemler
Prof. Dr. Ahmet CİHAN……510

Engelli Kadınları Kapsayıcı Planlama ve Tasarım
Prof. Dr. Duygu GÖKCE……527

ALTINCI BÖLÜM

Açık Alanların, Parkların ve Yeşil Altyapının Engelli Bireyler İçin Erişilebilirliği ve Kullanımı

Engelli Bireyler Yönünden Yaya Öncelikli Alanlar ve Bu Alanlara Erişimin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi
Dr. Öğr. Üyesi Veysel DAĞ, Prof. Dr. Sibel MANSUROĞLU, Doç. Dr. Deniz ÇOLAKKADIOĞLU……537

Engelli Bireyler İçin Açık Hava Rekreasyon Alanları
Dr. Öğr. Üyesi Bilgenur AK, Doç. Dr. Meryem Bihter BİNGÜL BULUT, Doç. Dr. Sima POUYA…… 551

Engelliler ve Kentsel Rekreasyon Alanları
Prof. Dr. Umut PEKİN TİMUR, Doç. Dr. Özgür Burhan TİMUR…… 561

YEDİNCİ BÖLÜM

Afet Sonrası Mekânsal Çözümler, Toplanma Alanları ve Geçici Yapılar

Afet Sonrası Toplanma Alanlarında Engelli Bireylere Yönelik Tasarım ve Düzenlemeler
Prof. Dr. Aslı GÜNEŞ GÖLBEY, Bahar ULAŞZADE……576

DİZİN……592

ERİŞİLEBİLİRLİK VE KAPSAYICILIK ÜZERİNE BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Arş. Gör. Dr. Halil DUYMUŞ
Çukurova Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-8113-9674

Dr. Mehtap ÖZENEN KAVLAK
İstanbul Üniversitesi
Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Eskişehir Teknik Üniversitesi
Yer ve Uzay Bilimleri Enstitüsü, Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-5369-4494

Prof. Dr. Saye Nihan ÇABUK
Eskişehir Teknik Üniversitesi
Yer ve Uzay Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Coğrafi Bilgi Teknolojileri Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-4859-2271

Prof. Dr. Alper ÇABUK
Eskişehir Teknik Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü
TAPLAK, Tasarım ve Planlama Akreditasyon Derneği
ORCID: 0000-0002-0684-2247

ÖZET

Hızla artan kentleşme ve mekânsal yapıların karmaşıklaşması, herkes için erişilebilir ve kapsayıcı çevrelerin oluşturulması gerekliliğini daha da önemli hale getirmiştir. Bu kitap bölümü, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramlarını kentsel ve mekânsal bağlamda disiplinlerarası bir perspektifle ele alarak kapsamlı bir literatür incelemesi sunmaktadır. Evrensel tasarım ilkeleri ve mekânsal adalet çerçevesinde şekillendirilen çalışma, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel engellerin kaldırılmasıyla sınırlı kalmayıp sosyal, bilişsel ve dijital boyutları da kapsadığını ortaya koymaktadır. Web of Science (WoS) veri tabanında indekslenen 1618 akademik çalışmanın analizine dayanan araştırma, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında öne çıkan disiplinleri, yöntemleri ve tematik odakları belirlemektedir. VOSviewer kullanılarak yapılan bibliyometrik analizler, çalışmaların büyük ölçüde kentsel planlama ve fiziksel mekân tasarımına odaklandığını, sosyal ve kültürel erişilebilirlik boyutlarının ise görece ihmal edildiğini göstermektedir. Bulgular, erişilebilirlik stratejilerinin ulaşım, toplumsal katılım ve sosyo-ekonomik eşitlik gibi çok boyutlu unsurları içerecek şekilde geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, UNESCO, WHO ve UN-Habitat gibi uluslararası kuruluşların politikalarının kapsayıcı kentsel gündemlerin şekillenmesinde kritik rol oynadığı ortaya konmuştur. Bu doğrultuda çalışma, yalnızca belirli gruplara değil, tüm kullanıcı profillerine hitap eden erişilebilir ve kapsayıcı mekânların tasarlanmasına yönelik öneriler sunmakta ve disiplinlerarası, toplumsal kapsayıcılığı esas alan, sürdürülebilir kentsel planlama yaklaşımlarına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Kapsayıcılık, Evrensel Tasarım, Mekânsal Adalet, Engelsiz Mekân, Kapsayıcı Kentsel Planlama

ON THE TRAIL OF BARRIER-FREE SPACE: A LITERATURE REVIEW ON ACCESSIBILITY AND INCLUSIVENESS

ABSTRACT

The rapid growth of urbanisation and the increasing complexity of spatial structures have made it even more important to create accessible and inclusive environments for all. This book chapter provides a comprehensive literature review, examining the concepts of accessibility and inclusivity in an interdisciplinary perspective within urban and spatial contexts.

The study, shaped by universal design principles and spatial justice, reveals that accessibility is not limited to the removal of physical barriers but also encompasses social, cognitive, and digital dimensions. The research identifies the leading academic disciplines, methods and thematic focuses in the fields of accessibility and inclusivity, based on an analysis of 1,618 studies indexed in the Web of Science (WoS) database. Bibliometric analyses conducted using VOSviewer reveal that the majority of studies focus on urban planning and physical space design, while social and cultural accessibility dimensions are relatively neglected. The findings emphasize the necessity to develop accessibility strategies that incorporate multidimensional elements such as transportation, social participation, and socio-economic equality. Moreover, the study emphasizes the pivotal function of international organisations such as UNESCO, WHO and UN-Habitat in shaping inclusive urban agendas. In this context, the study proffers recommendations for designing accessible and inclusive spaces that cater to all user profiles, not just specific groups, and contributes to interdisciplinary, socially inclusive, sustainable urban planning approaches.

Keywords: Accessibility, Inclusion, Universal Design, Spatial Justice, Barrier-Free Space, Inclusive Urban Planning

GİRİŞ

Günümüz şehirleri, hızla büyüyen nüfusları ve karmaşık mekânsal yapılarıyla, herkes için erişilebilir ve kapsayıcı olma hedefini gerçekleştirmekte zorluk çekmektedir (Audirac, 2008; Martens vd., 2021). Fiziksel engeller, bilişsel erişim sorunları, toplumsal dışlanma gibi faktörler, bireylerin kentsel ve kamusal alanlara eşit şekilde erişimlerini kısıtlamaktadır (Dill ve McNeil, 2020; Watchorn vd., 2022). Bu noktada, erişilebilirlik ve kapsayıcılık, sürdürülebilir kentleşmenin temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır (Guo vd., 2024; Tan ve Samsudin, 2016). Herkesin eşit koşullarda kamusal alanları, ulaşım sistemlerini, sosyal hizmetleri ve dijital ortamları kullanabilmesi, yalnızca bireysel bir hak meselesi değil, aynı zamanda toplumsal adaletin bir gereğidir (Jnr, 2024; Afacan, 2019; Sirel ve Duymuş, 2012). Geleneksel kent tasarımı ve mimarlık yaklaşımları genellikle ortalama kullanıcı odaklı geliştirilmiş ve bu süreçte farklı fiziksel, bilişsel ve duyusal ihtiyaçlara sahip bireyler göz ardı edilmiştir (Limerick vd., 2023; Tsigdinos vd., 2024). Ancak 20. yüzyılın sonlarından itibaren evrensel tasarım, kapsayıcı şehir planlaması ve adaptif tasarım gibi kavramlar öne çıkmış; yalnızca engelli bireyler için değil, çocuklar, yaşlılar, hamileler ve geçici hareket kısıtlılığı yaşayan bireyler için de erişilebilir ortamlar oluşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Chen vd., 2023; Ding vd., 2021). Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO) ve Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (United Nations Human Settlements Programme- United Nations-Habitat) gibi uluslararası kuruluşların erişilebilirlik politikaları ile çeşitli ülkelerde uygulanan mekânsal stratejiler, kapsayıcı kent modeline geçiş sürecini desteklemektedir (Carmona, 2018; Pugalis, 2009). Kentsel alanlarda erişilebilirliğin sağlanması, yalnızca fiziksel erişim engellerinin kaldırılmasıyla değil, sosyal ve kültürel bariyerlerin de aşılmasıyla mümkün hale gelebilir (Ortiz vd., 2024; Sharifi vd., 2020). Bu doğrultuda, farklı mekânsal erişilebilirlik modelleri ve disiplinlerarası yaklaşımlar, şehirlerin herkes için yaşanabilir hale getirilmesi noktasında kritik bir rol oynamaktadır (Gonzalez-Gonzalez ve Nogues, 2016; Kaplan vd., 2021).

Bu kapsamda bu kitap bölümü, erişilebilirlik ve kapsayıcı mekân kavramlarını kavramsal ve kuramsal çerçevede ele alarak, disiplinlerarası bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Evrensel tasarım ilkeleri, uluslararası erişilebilirlik politikaları ve mekânsal planlama yaklaşımları çerçevesinde, erişilebilirliğin sadece fiziksel bir unsur olmaktan öte, sosyal ve kültürel boyutlarıyla nasıl şekillendiği incelenmiştir. Çalışmada, Web of Science (WoS) veri tabanında erişilebilirlik ve kapsayıcılık üzerine yapılan bilimsel çalışmalar incelenerek, tasarım, şehircilik, ulaşım ve kamusal alan yönetimi gibi farklı disiplinler açısından bu kavramların nasıl ele alındığı tartışılmıştır. Ayrıca, erişilebilirlik standartları ve evrensel tasarım kriterleri üzerinden, kapsayıcı bir kentsel gelecek için öneriler sunulmuştur. Erişilebilir ve kapsayıcı mekânlar oluşturmanın, sadece belirli grupların değil, tüm toplumun yaşam kalitesini artıran bir faktör olduğu unutulmamalıdır (Wu vd., 2019; Ma vd., 2021).

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ VE KAPSAMI

Evrensel tasarım ilkesi, başlangıçta geleneksel tasarım pratiklerinin "ortalama" kullanıcıyı esas alarak dezavantajlı grupları dışlamasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla, yalnızca engelli bireyleri değil, yaşlılar, çocuklar ve hareket kısıtlılığı yaşayan herkes için daha erişilebilir kentler oluşturmayı hedefleyen disiplinlerarası bir yaklaşıma dönüşmüştür (Tandoğan, 2017). Günümüzde, bu yaklaşım mimarlık, şehir planlama, peyzaj tasarımı, coğrafya ve teknoloji gibi farklı alanları kapsayarak, erişilebilirliği artıran yenilikçi mekânsal çözümleri içermektedir (Şahin Körmeçli, 2021).

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık, çağdaş kentsel ve mimari tasarımın temel ilkeleri arasında yer almakta olup, tüm bireylerin fiziksel, sosyal ve ekonomik engeller olmaksızın mekânlara erişebilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Evrensel tasarım anlayışı, yaş, yetenek ve sosyo-ekonomik durum gözetmeksizin herkes için ortak ve eşit kullanıma uygun mekânlar oluşturmayı hedefleyen bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Çepehan ve Güller, 2020). Bu kavram yalnızca fiziksel erişilebilirliği değil, aynı zamanda sosyal kapsayıcılığı da içermekte ve bireylerin bağımsız bir şekilde kent mekânına katılımını teşvik eden bir çevresel düzenlemeler bütünü sunmaktadır. Kentsel bağlamda erişilebilirlik, yalnızca fiziksel çevrenin kullanımını değil, aynı zamanda bilişsel ve duyusal erişilebilirliği de içeren geniş kapsamlı bir tasarım anlayışını ifade etmektedir. Engelli bireylerin, yaşlıların ve farklı ihtiyaçlara sahip bireylerin kamusal alanları bağımsız şekilde kullanabilmesi, sadece fiziksel düzenlemelerle değil, aynı zamanda kamusal hizmetlerin erişilebilirliği, yönlendirme sistemlerinin okunabilirliği ve dijital erişim çözümleriyle de desteklenmelidir (Keskin Şükür, 2023). Son yıllarda erişilebilirlik, kentsel politika ve planlama süreçlerinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Yapılan araştırmalar, kapsayıcı tasarımın eksikliğinin bireylerin kamusal mekânlara erişimini kısıtlayarak sosyal izolasyona neden olabileceğini ortaya koymaktadır (Tutal, 2021). Bu nedenle, tasarımcılar ve kent planlamacıları, erişilebilirliği kentsel dirençlilik ve sosyal eşitliğin temel bir unsuru olarak ele almalıdır.

Kentlerin tüm bireyler için yaşanabilir olması, erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerinin mekânsal planlamaya entegre edilmesiyle mümkün olmaktadır. Günümüzde erişilebilirlik yalnızca fiziksel bariyerlerin kaldırılmasını değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik eşitliği sağlayan bir yaklaşıma dönüşmüştür. Kapsayıcı mekânlar, farklı yaş gruplarından, fiziksel yetkinliklerden ve sosyo-ekonomik düzeylerden bireylerin eşit şekilde yararlanabileceği kamusal alanları ifade etmektedir (Şahin Körmeçli, 2021). Bu bağlamda, kent içindeki meydanlar, parklar, yaya yolları ve ulaşım altyapısı gibi unsurların erişilebilirlik ilkeleri doğrultusunda planlanması, toplumsal bütünleşmeyi desteklemekte ve bireylerin kamusal alanlara katılımını teşvik etmektedir. Kentsel tasarımın erişilebilirliği destekleyen temel bileşenleri arasında mekânsal organizasyon, bağımsız hareket etme olanakları ve evrensel kullanım prensipleri yer almaktadır. Yapılan araştırmalar, kent merkezlerinin erişilebilirliğinin artırılmasının, bireylerin sosyal etkileşim düzeylerini yükselttiğini ve kent yaşamına aktif katılımlarını teşvik ettiğini göstermektedir (Keskin Şükür, 2023). Özellikle kamusal alanların, engelli bireyler başta olmak üzere her bireyin özgürce kullanabileceği şekilde tasarlanması, kentsel hareketliliği ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren önemli bir unsurdur (Sirel vd., 2012).

Kapsayıcı tasarım ise şehir planlamasında bireylerin yalnızca fiziksel hareket kabiliyetini değil, aynı zamanda mekânsal aidiyet duygusunu da artırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda geliştirilen mekânlar, tüm kullanıcıların eşit koşullarda erişebildiği, etkileşime girebildiği ve bağımsız şekilde hareket edebildiği ortamları sağlamaktadır (Keskin Şükür, 2023). Kamusal alanlarda gerçekleştirilen düzenlemeler, özellikle yaya yollarının sürekliliğini, toplu taşıma araçlarına erişim kolaylığını ve mekânsal okuma olanaklarını içermelidir. Şehir planlamasında kapsayıcı tasarımın uygulanmaması, bireylerin kent yaşamına tam olarak katılımını kısıtlayarak sosyal izolasyona neden olabilmektedir. Çeşitli araştırmalar, fiziksel bariyerlerin ve erişilebilirlik eksikliğinin bireylerin kentle olan bağlarını zayıflattığını ve hareket özgürlüklerini kısıtladığını ortaya koymaktadır (Şahin Körmeçli, 2021). Bu nedenle, modern şehircilik anlayışında erişilebilirlik ve kapsayıcılık, sadece engelli bireylere yönelik bir düzenleme olarak değil, tüm bireyler için kentsel yaşam kalitesini artıran bir gereklilik olarak ele alınmaktadır.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde bu çalışma, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramlarının günümüz kent planlaması ve mimari tasarımında ne denli önemli olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Hızla kentleşen ve nüfus yoğunluğu artan şehirlerde fiziksel ve sosyal engellerin kaldırılması, toplumsal bütünleşmeyi sağlamak için kritik bir rol oynamaktadır. Bu noktada, coğrafya bilimi, mekânsal adaletin sağlanması ve farklı kullanıcı gruplarının kent içindeki hareketliliğinin analiz edilmesi açısından önemli bir araç sunmaktadır. Özellikle coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ve uzaktan algılama teknikleri, erişilebilirlik düzeylerinin haritalanması, mekânsal eşitsizliklerin belirlenmesi ve kapsayıcı mekân stratejilerinin geliştirilmesi için güçlü bir altyapı oluşturmaktadır. Ancak mevcut literatür, erişilebilirlik konusunun genellikle fiziksel mekân düzenlemeleriyle sınırlı kaldığını ve sosyal, ekonomik ve dijital erişilebilirlik boyutlarının yeterince ele alınmadığını göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, sadece fiziksel düzenlemelerin yeterli olmadığını, aynı zamanda sosyal adalet ve mekânsal eşitlik ilkeleri doğrultusunda çok boyutlu bir yaklaşım gerektiğini savunmaktadır. Böylelikle toplumun farklı kesimlerinin kent mekânlarına eşit erişimini sağlamak için akademik çalışmalara kapsamlı bir bakış açısı kazandırılacaktır.

Erişilebilirliğin Tarihsel Gelişimi ve Kentsel Mekâna Etkisi

Erişilebilirlik kavramı, tarih boyunca toplumsal yapılar, şehir planlama yaklaşımları ve insan hakları anlayışına paralel olarak değişim göstermiştir. İlk dönemlerde erişilebilirlik yalnızca fiziksel çevrenin bir özelliği olarak ele alınırken, günümüzde kapsayıcılık ve sosyal adalet ekseninde çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir. Antik dönemlerden günümüze kadar erişilebilirlik algısı, engelli bireylerin toplum içindeki rolleri ve fiziksel çevreye erişimleri farklı toplumsal ve politik dinamiklere bağlı olarak evrim geçirmiştir (Mamatoğlu ve Kaya, 2018).

Antik dönemlerde kamusal alanlar genellikle fiziksel hareket kabiliyeti yüksek bireyler için tasarlanmışken, modern şehircilik anlayışıyla birlikte erişilebilirlik herkes için tasarım ilkesi temel bir politika haline gelmiştir (Tandoğan, 2017).

Antik Yunan ve Roma dönemlerinde erişilebilirlik belirli ölçülerde sağlanmış olsa da bu düzenlemeler genellikle elit sınıflar veya savaş gazilerine yönelik olmuştur. Örneğin, Roma İmparatorluğu'nda bazı yollar ve kamusal alanlarda rampalar bulunmakta, ancak engelli bireylerin sosyal hayata tam katılımı mümkün olmamaktaydı. Orta Çağ'da ise erişilebilirlik konusunda ciddi bir gerileme yaşanmıştır. Şehirlerin dar ve yüksek duvarlarla çevrili olması, merdiven kullanımının yaygınlaşması ve engelli bireylere yönelik dışlayıcı tutumlar nedeniyle erişilebilirlik neredeyse yok olmuştur (Mamatoğlu ve Kaya, 2018; Altın, Elmas ve Güngör, 2024).

Sanayi Devrimi ile birlikte şehirleşme hız kazanmış, ancak yeni kent düzenlemeleri daha çok ekonomik üretkenliği artırmaya yönelik olmuştur. Bu nedenle erişilebilirlik göz ardı edilmiş, işçi sınıfı için planlanan konutlar, fabrikalar ve ulaşım altyapısı engelli bireylerin kullanımına uygun tasarlanmamıştır (Engellilik Tarihinde Erişilebilirlik, 2018).

Ancak 19. yüzyılın sonlarında, savaş gazileri ve sanayi kazaları sonucu engelli kalan bireylerin artışı, erişilebilirlik konusunu ilk kez kamusal politikalarda gündeme getirmiştir. Bu dönemde Batı Avrupa ve Amerika'da rehabilitasyon merkezleri açılmış, bazı kamusal binalara erişim rampaları eklenmiştir. Ancak bu düzenlemeler sistematik bir erişilebilirlik politikasından uzak kalmıştır (Imrie ve Hall, 2001).

20. yüzyılda erişilebilirlik ve engelli hakları insan hakları çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. 1948'de kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, herkesin eşit haklara sahip olduğunu belirtirken, engellilerin toplumsal yaşama katılımı konusunda doğrudan bir erişilebilirlik maddesi içermemiştir (Degener, 2016). Ancak 1960'lı yıllardan itibaren erişilebilirlik politikaları daha kapsamlı hale gelmiştir. 1968'de ABD'de çıkarılan Engelliler İçin Mimari Engeller Yasası (Architectural Barriers Act), kamu binalarının erişilebilir olmasını zorunlu hale getiren ilk yasal düzenlemelerden biri olmuştur (Degener, 2016). Özellikle 20. yüzyıldan itibaren engelli bireylerin kent yaşamına tam katılımını sağlamak amacıyla yasal düzenlemeler ve mekânsal tasarım standartları oluşturulmuştur. 1960'lı yıllarda geliştirilen erişilebilirlik standartları, fiziksel çevrede engellerin kaldırılmasını ve bireylerin bağımsız hareket etmesini sağlayacak unsurların eklenmesini teşvik etmiştir (Tandoğan, 2017). 1980'lerden itibaren evrensel tasarım kavramının benimsenmesiyle birlikte erişilebilirlik yalnızca fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda kapsayıcı sosyal politikalarla desteklenmiştir. 1981 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen Uluslararası Engelliler Yılı, erişilebilirlik konusunda küresel farkındalık oluşturulmasına katkı sağlamıştır. 1990'da ABD'de yürürlüğe giren Engelliler Yasası (ADA), kamu ve özel sektör binalarının, ulaşım sistemlerinin ve iş yerlerinin erişilebilir olmasını zorunlu kılmıştır (Mamatoğlu ve Kaya, 2018). Avrupa Birliği ülkeleri de aynı dönemde erişilebilirlik politikalarını geliştirerek kent planlamasında evrensel tasarım ilkelerini benimsemiştir (Imrie ve Hall, 2001).

Günümüzde erişilebilirlik, yalnızca bina girişleri veya kamusal alanlarla ilgili bir konu olmaktan çıkarak, şehir planlamasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kentsel tasarım ve şehir planlamasında erişilebilirliğin temel bir prensip olarak benimsenmesi, toplumsal eşitlik, bireysel hareket özgürlüğü ve sürdürülebilir kent politikaları açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramlarının tarihsel gelişimi, kentlerin daha yaşanabilir ve herkes için erişilebilir olmasına yönelik önemli aşamalar kaydettiğini göstermektedir. Kentsel tasarım ve şehir planlamasında erişilebilirliğin temel bir prensip olarak benimsenmesi, toplumsal eşitlik, bireysel hareket özgürlüğü ve sürdürülebilir kent politikaları açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu bölümde, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramlarının mekânsal boyutları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Konunun tarihsel gelişimi, kentsel mekânlara etkisi ve çağdaş mimarlık ve şehircilik bağlamındaki önemi tartışılarak, evrensel tasarımın insan odaklı mekânsal deneyimlere nasıl katkı sunduğu vurgulanmıştır.

Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık, bireylerin yaş, cinsiyet, engellilik durumu veya sosyo-ekonomik statüleri fark etmeksizin toplumsal ve mekânsal yaşamın tüm yönlerine eşit şekilde katılımını sağlamak amacıyla geliştirilen tasarım ve planlama ilkeleridir. Bu kavramlar, kent planlamasından ürün tasarımına, dijital teknolojilerden peyzaj düzenlemelerine kadar geniş bir alanda uygulanmaktadır. Erişilebilirlik, bireylerin fiziksel, sosyal ve dijital çevrelere engelsiz bir şekilde erişmesini sağlarken, kapsayıcılık herkesin kendini ait hissedebileceği ve eşit katılım gösterebileceği mekânlar oluşturmayı hedeflemektedir.

ERİŞİLEBİLİRLİK VE KAPSAYICILIĞIN MEKÂNSAL BOYUTU

Erişilebilirlik ve kapsayıcılığın mekânsal boyutu, bireylerin fiziksel çevreye engelsiz bir şekilde erişebilmesini sağlamanın yanı sıra, kamusal alanlarda sosyal ve ekonomik etkileşime eşit şekilde katılımını da içerir. Bu kapsam, yalnızca fiziksel engellerin kaldırılmasına değil, aynı zamanda toplumsal adalet ve mekânsal eşitlik ilkelerinin uygulanmasına dayanmaktadır (Carmona, 2018). Dünya genelinde erişilebilirlik standartları, ADA**,** ISO 9241-210**,** United Nations-Habitat, Yeni Kentsel Gündem (NUA) ve WHO Dünya Engellilik Raporu gibi uluslararası düzenlemeler aracılığıyla belirlenmektedir (United Nations-Habitat, 2017; WHO, 2011). Ancak bu standartların uygulanabilirliği, yerel yönetimlerin kentsel planlama yaklaşımlarına ve ekonomik faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Mekânsal erişilebilirlik, binaların, kamusal alanların, ulaşım sistemlerinin ve dijital hizmetlerin herkes için eşit şekilde kullanılabilir olmasını gerektirir**.** ADA ve ISO 9241-210 gibi standartlar, kamusal binaların girişlerinden toplu taşıma sistemlerine kadar tüm kentsel altyapının, engelli bireylerin bağımsız hareket edebileceği şekilde tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır (Department of Justice, 2010; ISO 9241-210, 2010). Bu bağlamda, kaldırımların genişliği, rampaların eğimi, asansörlerin erişilebilirliği ve sesli bilgilendirme sistemleri gibi unsurlar, mekânsal erişilebilirlik açısından kritik öneme sahiptir (Jang vd., 2016).

Bununla birlikte, kamusal alanlarda erişilebilirliğin sağlanması sadece fiziksel düzenlemelerle sınırlı olmamalıdır; aynı zamanda bireylerin sosyal katılımını artıracak mekanizmalar da geliştirilmelidir.

Mekânsal kapsayıcılık, kentsel mekânların her yaş ve engel grubundan bireyler tarafından eşit şekilde kullanılabilir olmasını gerektirir. Bu kapsamda, kapsayıcı tasarım kavramı öne çıkmakta ve farklı kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını karşılayan esnek mekânsal çözümler önerilmektedir (Tan ve Samsudin, 2016). Engelli bireylerin hareket özgürlüğünü artırmak için parklar, meydanlar ve diğer kamusal alanlarda düşük eğimli yollar, hissedilebilir yüzeyler, yönlendirme tabelaları ve akustik rehberlik sistemleri gibi uygulamaların kullanılması önerilmektedir (Xiao ve Wang, 2016). Ancak, erişilebilirlik projelerinin hayata geçirilmesi çoğu zaman ekonomik ve teknik engellerle karşılaşmaktadır. Örneğin, düşük gelirli bölgelerde erişilebilir altyapının eksik olduğu ve kamu yatırımlarının bu alanlara yeterince yönlendirilmediği gözlemlenmiştir (UN, 2015).

Mekânsal erişilebilirlik aynı zamanda toplu taşıma sistemlerinde eşit erişimin sağlanmasını da içermektedir. Erişilebilir toplu taşıma, engelli bireylerin bağımsız hareket etmesini destekleyen en önemli unsurlardan biridir. ADA ve United Nations-Habitat gibi kurumlar, otobüslerin, tren istasyonlarının ve havaalanlarının erişilebilir hale getirilmesini zorunlu kılan düzenlemeler geliştirmiştir (United Nations-Habitat, 2017; ADA, 2010). Ancak birçok ülkede toplu taşıma sistemlerinin erişilebilirlik standartlarına tam olarak uymadığı, düşük gelirli bölgelerde bu hizmetlere erişimin daha sınırlı olduğu ve bu durumun mekânsal adaletsizlik yarattığı tespit edilmiştir (Jang vd., 2016). Bu sorunun çözümü için engelli bireylere yönelik uygun fiyatlı ve erişilebilir toplu taşıma hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Dijital erişilebilirlik de mekânsal kapsayıcılığın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Günümüzde, akıllı şehir uygulamaları ve dijital hizmetler, mekânsal erişilebilirliği artırmak için önemli fırsatlar sunmaktadır (ISO 9241-210, 2010). Akıllı yönlendirme sistemleri, CBS tabanlı erişilebilirlik haritaları ve sesli bilgilendirme teknolojileri, engelli bireylerin kent içinde daha bağımsız hareket etmesine yardımcı olmaktadır (WHO, 2011). Ancak, bu tür teknolojik çözümler yalnızca gelişmiş ülkelerde yaygın olarak uygulanmakta, düşük gelirli ülkelerde ise bu çözümlerin henüz yeterince benimsenmediği görülmektedir (UN, 2015).

Bu bağlamda, erişilebilirlik ve kapsayıcılığın mekânsal boyutu, yalnızca fiziksel çevrenin düzenlenmesini değil, aynı zamanda bireylerin sosyal, ekonomik ve dijital alanlara eşit erişimini de kapsayan çok boyutlu bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu sürecin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yerel yönetimlerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının erişilebilirlik politikalarını bütüncül bir yaklaşımla ele alması ve sürdürülebilir erişilebilirlik çözümleri geliştirmesi gerekmektedir (United Nations-Habitat, 2017). Erişilebilir kentler oluşturmak yalnızca engelli bireyler için değil, yaşlılar, çocuklar ve farklı ihtiyaç grupları için de daha yaşanabilir bir çevre oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Kapsayıcı kamusal alanların önemi

Kamusal alanlar, sosyal etkileşimin en yoğun yaşandığı, bireylerin toplumsal hayata katılımını kolaylaştıran mekânlar olup, demokratik kent yaşamının en önemli bileşenlerinden biridir. Erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda tasarlanan kamusal alanlar, bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak kentte daha adil ve eşitlikçi bir yaşam sunmaktadır. Ancak, günümüzde birçok kentte kamusal alanlar yalnızca belirli kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarına göre planlanmakta ve bu durum, engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar, hamileler ve düşük hareket kabiliyeti olan bireyler için ciddi erişim engelleri oluşturmaktadır (Altın, Elmas ve Güngör, 2024).

Bu bağlamda, kamusal alanların herkes için erişilebilir ve kapsayıcı hale getirilmesi, kent içindeki sosyal ve ekonomik fırsatların adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamakta, bireylerin özgürce hareket edebilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin, kamusal meydanlar, parklar, yürüyüş yolları, toplu taşıma noktaları ve kamu hizmet binalarının erişilebilirlik standartlarına uygun hale getirilmesi, bireylerin eşit şartlarda kent yaşamına katılmasını teşvik etmektedir (Mamatoğlu ve Kaya, 2018). Ancak, fiziksel engellerin yanı sıra bilişsel, duyusal ve sosyal engeller de göz önünde bulundurulmalı; kapsayıcı tasarım, yalnızca fiziksel erişimle sınırlı kalmayarak kullanıcıların psikolojik ve sosyal gereksinimlerini de karşılayacak şekilde ele alınmalıdır (Engellilik Tarihinde Erişilebilirlik, 2018).

United Nations-Habitat tarafından geliştirilen Yeni Kentsel Gündem çerçevesinde, şehirlerin ve yerleşim alanlarının kapsayıcı hale getirilmesi gerektiği belirtilmiş ve "şehir hakkı" ilkesi benimsenmiştir. Bu yaklaşım, kentlerin herkes için erişilebilir, güvenli ve yaşanabilir hale getirilmesini hedeflemektedir (Degener, 2016). "Şehir hakkı", tüm bireylerin sosyal, ekonomik ve fiziksel olarak kent yaşamına tam ve eşit şekilde katılımını savunan bir kavramdır ve bu çerçevede erişilebilirlik politikaları, kapsayıcı kent tasarımının temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Imrie ve Hall, 2001).

Bu doğrultuda, engelli bireylerin bağımsız hareket edebilmesi için kaldırımlarda rampa sistemleri, hissedilebilir yüzeyler, sesli yönlendirme sistemleri ve engelsiz toplu taşıma araçları gibi çözümler kent planlamasına entegre edilmelidir. Aynı zamanda, çocuk dostu ve yaşlı dostu şehircilik anlayışı, parkların ve sosyal alanların farklı yaş gruplarına hitap edecek şekilde tasarlanmasını gerektirir. UNESCO ve WHO gibi kuruluşlar, kapsayıcı şehir politikalarının bir parçası olarak kapsayıcı kamusal alan tasarımının önemini vurgulamakta ve yerel yönetimleri bu konuda teşvik etmektedir (Degener, 2016). Kamusal alanlar yalnızca belirli bir kesime hitap eden mekânlar değil, tüm bireylerin bir araya geldiği ve sosyal etkileşimin en yoğun yaşandığı ortak alanlar olmalıdır. Kapsayıcı bir kent planlaması yaklaşımıyla kamusal alanların erişilebilir, güvenli ve yaşanabilir hale getirilmesi, toplumun tüm kesimlerinin yaşam kalitesini artıracak ve sosyal bütünleşmeyi güçlendirecektir (Mamatoğlu ve Kaya, 2018). Bu nedenle, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramları yalnızca fiziksel engelleri ortadan kaldırmakla sınırlı kalmamalı, sosyal adaletin sağlanmasına yönelik daha kapsamlı stratejiler içermelidir.

UNESCO Ve Kültürel Mirasın Erişilebilirliği

Kültürel mirasın erişilebilirliği, toplumların ortak hafızasını yaşatmak, kültürel kimliği korumak ve bu mirası herkes için ulaşılabilir kılmak açısından büyük önem taşımaktadır. UNESCO, Dünya Mirası Sözleşmesi ve Kültürel Mirasın Korunması İlkeleri kapsamında, tarihi ve kültürel alanların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda bilişsel ve sosyo-ekonomik açıdan da erişilebilir olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda UNESCO, tüm bireylerin kültürel mirasa eşit şekilde erişebilmesi için ülkelerin sürdürülebilir ve kapsayıcı politikalar geliştirmesini önermektedir (Vizyon 2050 Eylem Planı, 2023). Bu kapsamda UNESCO, kültürel miras alanlarının engelli bireyler için erişilebilir hale getirilmesine yönelik çeşitli politikalar geliştirmiştir. Engelli bireylerin tarihi alanlara erişimini sağlamak için "Kültürel Mirasın Erişilebilirliği" programları oluşturulmuş ve dünya genelinde uygulanmaya başlanmıştır.

Kültürel mirasın herkes için erişilebilir olması hem fiziksel engellerin kaldırılmasını hem de toplumsal katılımın sağlanmasını gerektirir. UNESCO tarafından geliştirilen kapsayıcı kültürel miras yönetimi modeli, tarihi ve kültürel alanların korunmasını sağlarken, aynı zamanda erişilebilirlik ilkesini de ön planda tutmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, UNESCO, kültürel miras alanlarının sürdürülebilir şekilde korunması için yerel yönetimler, kamu kurumları, akademik çevreler ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışmasını teşvik etmektedir.

Bu kapsamda geliştirilen politikalar arasında:

- Kültürel miras alanlarının erişilebilirlik standartlarının artırılması, UNESCO tarafından belirlenen Evrensel Tasarım İlkeleri doğrultusunda fiziksel ve bilişsel erişimi kolaylaştıracak düzenlemelerin yapılması,
- Engelli bireyler, yaşlılar ve düşük gelirli gruplar için erişilebilirlik destek mekanizmalarının geliştirilmesi, kültürel mirasa herkesin eşit şekilde erişmesini sağlayacak altyapının oluşturulması,
- Kültürel mirasın yalnızca fiziksel mekânlarla sınırlı kalmayarak dijital ortamlar aracılığıyla da erişilebilir kılınması, sanal müzeler, artırılmış gerçeklik uygulamaları ve kültürel miras envanterlerinin dijitalleştirilmesi,
- Toplumun kültürel mirasın korunmasına katılımını teşvik etmek, yerel halkın karar alma süreçlerine dahil edilmesi ve eğitim programları aracılığıyla farkındalık oluşturulması yer almaktadır (Vizyon 2050 Eylem Planı, 2023).

UNESCO'nun kültürel miras politikaları doğrultusunda, fiziksel, bilişsel ve ekonomik erişilebilirlik, kültürel miras yönetiminde temel bir prensip olarak benimsenmektedir. Bu kapsamda, kültürel miras alanlarında sesli rehber sistemleri, hissedilebilir yüzeyler, Braille alfabeli bilgi panoları ve erişilebilir ulaşım çözümleri gibi uygulamalar teşvik edilmektedir.

UNESCO'nun "Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı", kültürel mirasın korunması ile erişilebilirliğin birbirine entegre edilmesini savunan en önemli politik çerçevelerden biridir. Bu yaklaşım, tarihi alanların yalnızca fiziksel koruma süreçleriyle değil, aynı zamanda kapsayıcı kent politikalarıyla desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu model doğrultusunda UNESCO, erişilebilir turizm uygulamaları, kapsayıcı müze yönetimi stratejileri ve fiziksel mekânların dönüşümü için rehber ilkeler oluşturarak, tarihi alanların daha geniş bir kitle tarafından deneyimlenmesini hedeflemektedir. Engelli bireylerin kültürel mirasa katılımını artırmak için dünya genelinde birçok UNESCO destekli proje yürütülmekte olup, kültürel mirasın herkes için erişilebilir kılınması gerektiği vurgulanmaktadır. Dünya mirası alanlarının korunması için geliştirilen yenilikçi yaklaşımlar, yalnızca fiziksel düzenlemeleri değil, toplum tabanlı yönetişim modelleri ve eğitim programlarıyla kültürel miras bilincinin artırılmasını da içermektedir (Vizyon 2050 Eylem Planı, 2023).

Kültürel mirasın erişilebilirliği, yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda toplumun geniş kesimlerinin kültürel mirasa katılımını artırmaya yönelik kapsayıcı politikalar geliştirilmelidir. UNESCO'nun belirlediği çerçevede, kültürel miras alanlarının sadece turizm odaklı değil, toplumsal ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Dünyanın farklı bölgelerinde geliştirilen erişilebilir kültürel miras stratejileri, UNESCO'nun kültürel mirası koruma politikalarıyla uyumlu bir şekilde, dijital kültürel miras projeleri, sanal müzeler, akıllı şehir uygulamaları ve topluluk katılımı tabanlı kültürel miras yönetimi gibi yeni nesil çözümlerle desteklenmektedir (Vizyon 2050 Eylem Planı, 2023). UNESCO'nun kültürel mirası koruma konusundaki yönlendirmeleri doğrultusunda, gelecekte kapsayıcı ve erişilebilir bir kültürel miras yönetim modeli oluşturulması, tarihi dokuların korunurken aynı zamanda sosyal adaletin de sağlanmasını hedefleyen bir yaklaşım sunmaktadır.

WHO ve Evrensel Erişilebilirlik

WHO, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik boyutlarını da ele alan kapsamlı politikalar geliştirmiştir. "Engellilik ve Sağlık Dünya Raporu"nda, erişilebilir çevrelerin sağlık üzerindeki olumlu etkileri vurgulanmış ve hükümetlerin bu alanda yasal düzenlemeler yapması gerektiği belirtilmiştir. WHO, erişilebilirliği insan haklarının temel bir bileşeni olarak görmekte ve küresel düzeyde engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik politikalar geliştirmektedir. WHO'nun 2011 yılında yayımladığı Dünya Engellilik Raporu (World Report on Disability), engelli bireylerin topluma tam katılımını sağlamak için erişilebilirliğin kritik bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Bu raporda, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel mekânlara ulaşım değil, bilgiye, sağlık hizmetlerine, eğitime ve ekonomik fırsatlara erişimi de kapsadığı belirtilmektedir (WHO, 2011).

WHO, engellilik konusunu bireysel bir sorun olarak değil, toplumsal ve çevresel faktörlerden kaynaklanan bir hak ihlali olarak ele almaktadır. Engelli bireylerin karşılaştığı engellerin büyük bir kısmı fiziksel ortamın yetersizliği, kamusal hizmetlerin erişilebilir olmaması ve sosyal dışlanmadan kaynaklanmaktadır (WHO, 2011: 9). BM Engelli Hakları Sözleşmesi'ne (CRPD) dayanarak erişilebilirlik hakkının, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda WHO, devletlere erişilebilir kentsel alanlar, sağlık hizmetleri ve teknolojik çözümler geliştirmeleri için kapsamlı politikalar oluşturmayı tavsiye etmektedir (United Nations, 2006). Erişilebilirlik konusunda WHO, evrensel tasarım (universal design) ilkelerinin benimsenmesini önermektedir. Evrensel tasarım, ürünlerin, yapıların ve hizmetlerin özel bir düzenlemeye gerek duyulmaksızın herkes tarafından kullanılabilecek şekilde tasarlanmasını ifade eder (United Nations, 2006: Md. 2). WHO, erişilebilir kentlerin oluşturulmasında makul uyumlaştırma (reasonable accommodation) ve kapsayıcı kent planlaması ilkelerinin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Engelsiz kent uygulamaları, engelli bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamın her alanına tam katılımını sağlamak amacıyla erişilebilir bina tasarımları, kamusal ulaşım sistemleri ve bilgiye erişim standartlarının geliştirilmesini içermektedir (WHO, 2011: 170). WHO'nun erişilebilir kentler konusunda sunduğu temel ilkeler şunlardır:

- Kentsel mekânların erişilebilir hâle getirilmesi, kaldırımların düzenlenmesi, sesli sinyalizasyon sistemleri ve tekerlekli sandalye kullanıcıları için rampa sistemlerinin entegrasyonu,
- Kamusal hizmetlerde erişilebilirliğin sağlanması, toplu taşıma araçlarının erişilebilir olması, engelli bireylerin sağlık hizmetlerine kesintisiz ulaşabilmesi,
- Eğitim ve istihdamda fırsat eşitliği, engellilerin eğitime ve istihdama erişimini destekleyen yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi,
- Teknolojik erişilebilirliğin artırılması, dijital ortamların engelli bireyler için erişilebilir hâle getirilmesi (WHO, 2011: 170).

WHO, BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde, engelli bireyler için erişilebilirlik ve sosyal içerme politikalarının güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda özellikle Hedef 4 (Nitelikli Eğitim), Hedef 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), Hedef 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması) ve Hedef 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) kapsamında erişilebilirlik konusunun kritik bir unsur olduğu belirtilmektedir (United Nations, 2015).

Ayrıca WHO, engelli bireylerin sürdürülebilir şehir politikalarına dahil edilmesini teşvik etmekte ve erişilebilirlik politikalarının yalnızca altyapısal değişikliklerle sınırlı kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Engelli bireylerin sosyal ve ekonomik yaşamda tam anlamıyla yer alabilmesi için, yerel yönetimlerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının erişilebilirliği bir kalkınma meselesi olarak ele alması gerektiği belirtilmektedir (WHO, 2011: 170). WHO'nun erişilebilirlik politikaları, engelli bireylerin yalnızca fiziksel çevrede değil, bilgiye, hizmetlere ve ekonomik fırsatlara da eşit şekilde erişebilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. WHO, erişilebilirlik hakkının ayrımcılık karşıtı politikalar, evrensel tasarım ilkeleri ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda, erişilebilirlik politikalarının başarılı olabilmesi için şu adımların atılması önerilmektedir:

- Kamu ve özel sektörde erişilebilirlik standartlarının geliştirilmesi ve uygulanması,
- Engellilerin kent yaşamına ve istihdama tam katılımını sağlayacak teşvik mekanizmalarının oluşturulması,
- Evrensel tasarım ilkelerinin tüm altyapı projelerinde standart hâline getirilmesi,
- Dijital erişilebilirlik çözümlerinin geliştirilerek, engelli bireylerin bilgiye ulaşımının kolaylaştırılması (WHO, 2011).

Genel olarak WHO, erişilebilirliği yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı olmayan, toplumsal eşitliği hedefleyen bir hak olarak ele almakta ve ülkelerin bu konuda somut adımlar atmasını teşvik etmektedir. WHO'nun erişilebilirlik politikaları, yalnızca engelli bireyler için değil, tüm bireyler için daha kapsayıcı ve sürdürülebilir şehirlerin oluşturulmasını hedeflemektedir.

United Nations-Habitat Ve Kapsayıcı Şehir Politikaları

United Nations-Habitat, NUA çerçevesinde, şehirlerin sürdürülebilir, dirençli, kapsayıcı ve erişilebilir olması gerektiğini vurgulamaktadır (NUA, 2017). Bu çerçevede, kapsayıcı şehir politikaları, bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama tam ve eşit katılımını destekleyecek şekilde tasarlanmalıdır. United Nations-Habitat tarafından geliştirilen Yeni Kentsel Gündem, kentleşmenin 21. yüzyılın en büyük dönüşümlerinden biri olduğunu kabul ederek, şehirlerin sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği destekleyecek şekilde planlanmasını önermektedir. Bu bağlamda, erişilebilirlik, yalnızca fiziksel altyapıyı değil, aynı zamanda kamusal hizmetlere, istihdama, sağlığa, eğitime ve ekonomik fırsatlara eşit erişimi içermektedir (NUA, 2017: 9).

Yeni Kentsel Gündem'de vurgulanan temel ilkeler şunlardır:

- Kimseyi geride bırakmamak: Şehirlerin tüm bireyler için erişilebilir olması gerektiği vurgulanmakta, özellikle engelliler, yaşlılar, çocuklar, göçmenler ve dezavantajlı toplulukların kentsel yaşama tam katılımının sağlanması hedeflenmektedir.
- Kapsayıcı ekonomik büyüme: Şehirlerin, ekonomik fırsatları herkes için eşit şekilde sunması gerektiği ifade edilmekte, yerel ekonomilerin güçlendirilmesi ve istihdamda fırsat eşitliği sağlanması teşvik edilmektedir (NUA, 2017: 11).
- Toplumsal uyum ve sosyal adalet: Kent planlaması sürecinde halkın karar alma mekanizmalarına katılımı teşvik edilmeli, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler iş birliği içinde çalışmalıdır (NUA, 2017: 13).

United Nations-Habitat, kamusal alanların herkes için erişilebilir ve kapsayıcı hale getirilmesini savunmaktadır. Bu bağlamda kentsel tasarım, sadece belirli gruplara hizmet eden mekânlar oluşturmak yerine, tüm bireylerin kullanımına açık alanlar oluşturmayı hedeflemelidir. Yeni Kentsel Gündem'de, kamusal alanların yaş, cinsiyet, engellilik durumu veya sosyo-ekonomik statü fark etmeksizin herkes için erişilebilir olması gerektiği belirtilmektedir (NUA, 2017: 15).

Kamusal alanların kapsayıcı hale getirilmesine yönelik politikalar şunları içermektedir:

- Yeşil alanların ve toplu taşıma sistemlerinin erişilebilirliği artırılmalı,
- Kamusal binalar, parklar ve meydanlar evrensel tasarım ilkelerine göre yeniden düzenlenmeli,
- Engelli bireyler için hissedilebilir yüzeyler, yönlendirme panoları ve sesli bilgilendirme sistemleri yaygınlaştırılmalıdır (NUA, 2017: 18).

Bu yaklaşımlar, şehirlerin sadece fiziksel anlamda erişilebilir olmasını değil, aynı zamanda toplumsal yaşama katılımı teşvik eden yapılar haline gelmesini de hedeflemektedir. United Nations-Habitat tarafından geliştirilen kapsayıcı şehir politikaları, BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu hale getirilmiştir. Özellikle Hedef 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, şehirlerin herkes için erişilebilir, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir olması gerektiğini vurgulamaktadır (NUA, 2017: 21).

Bu doğrultuda, United Nations-Habitat'ın önerdiği şehir politikaları şunlardır:

- Kentlerde mekânsal adalet sağlanmalı, dezavantajlı grupların kent içinde ayrıştırılması önlenmelidir,
- Düşük gelirli bireyler için uygun fiyatlı konut projeleri teşvik edilmeli,
- Kapsayıcı kentsel ulaşım çözümleri geliştirilerek, bireylerin ekonomik fırsatlara erişimi artırılmalıdır (NUA, 2017: 24).

United Nations-Habitat, kapsayıcı şehir politikalarını, kentleşmenin sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacak şekilde yönetilmesini sağlayan küresel bir yol haritası olarak görmektedir. Yeni Kentsel Gündem doğrultusunda, şehirlerin sadece altyapı projelerine değil, aynı zamanda sosyal kapsayıcılığı artıran politikalara da öncelik vermesi gerektiği vurgulanmaktadır (NUA, 2017: 26). Bu bağlamda:

- Yerel yönetimlerin, kent planlamasında halkın katılımını artıracak mekanizmalar geliştirmesi,
- Erişilebilirlik standartlarının tüm kamu projelerinde zorunlu hale getirilmesi,
- Dijitalleşmenin ve akıllı şehir çözümlerinin, kapsayıcılığı artırmak için kullanılması önerilmektedir.

Buradan çıkarımla, United Nations-Habitat tarafından önerilen kapsayıcı şehir politikaları, herkes için erişilebilir, sürdürülebilir ve dirençli şehirler inşa etmeyi hedefleyen uzun vadeli bir stratejiyi temsil etmektedir. Bu politikalar, yalnızca fiziksel erişimi değil, aynı zamanda sosyal adalet, ekonomik eşitlik ve toplumsal kapsayıcılık gibi unsurları da içermektedir.

Kullanıcı merkezli tasarım ve erişilebilirlik standartları

Kullanıcı merkezli tasarım, mekânların ve ürünlerin kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmesini amaçlayan bir yaklaşımdır. ISO 9241 gibi uluslararası standartlar, ergonomik ve insan-bilgisayar etkileşimi alanında rehberlik sağlarken, ADA (Amerikalılar İçin Engelliler Yasası) gibi düzenlemeler de binaların ve kamusal alanların erişilebilirliğini artırmaya yönelik yasal çerçeveler sunmaktadır.

Kullanıcı merkezli tasarım (User-Centered Design- UCD), mekânların ve ürünlerin, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmesini esas alan bir yaklaşımdır. ISO 9241-210:2010 standardına göre, bu tasarım metodolojisi, kullanıcıların görevleri, çevresel faktörler ve ergonomik gereksinimler göz önünde bulundurularak sistemlerin etkili ve verimli bir şekilde geliştirilmesini sağlar (ISO, 2010). Bu yaklaşım, tasarım sürecinin her aşamasında kullanıcı katılımını teşvik eder ve erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve sürdürülebilirlik ilkelerine dayanır.

ISO 9241-210:2010 standardı, kullanıcı merkezli tasarımın uygulanmasını sağlayan altı temel ilkeyi tanımlamaktadır:

1. Kullanıcıların, görevlerin ve çevresel koşulların anlaşılması

- Tasarım süreci, kullanıcıların fiziksel ve bilişsel yetenekleri, görevleri ve kullanım bağlamları hakkında derinlemesine bilgi toplanarak başlatılmalıdır.
- Kullanıcı profilleri belirlenerek farklı kullanıcı gruplarının ihtiyaçları analiz edilmelidir (ISO 9241-210, Madde 4.2).

2. Kullanıcıların tasarım ve geliştirme sürecine aktif katılımı

- Tasarım süreci boyunca kullanıcılar doğrudan geri bildirim sağlayarak geliştirme sürecine katkıda bulunmalıdır.
- Kullanıcıların deneyim ve görüşlerine dayalı değerlendirmeler, ürün ve mekânların etkinliğini artırır (ISO 9241-210, Madde 4.3).

3. Tasarımın kullanıcı odaklı değerlendirme süreciyle yönlendirilmesi ve iyileştirilmesi

- Kullanıcı testleri ve geri bildirimleriyle, tasarımın sürekli gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi sağlanmalıdır.
- Bu süreç, erişilebilirliğin artırılmasını ve kullanıcı deneyiminin optimize edilmesini mümkün kılar (ISO 9241-210, Madde 4.4).

4. İteratif (tekrarlamalı) bir süreç benimsenmesi

- Tasarımın her aşamasında geri bildirimler doğrultusunda iyileştirmeler yapılmalıdır.

- Bu süreç, tasarımın başarısız olma riskini azaltır ve kullanıcı gereksinimlerine daha iyi uyum sağlar (ISO 9241-210, Madde 4.5).

5. Tasarımın tüm kullanıcı deneyimini kapsaması

- Kullanıcı deneyimi sadece fiziksel mekânları değil, psikolojik ve duygusal faktörleri de içermelidir.
- Kullanılabilirlik, konfor, etkileşim kalitesi ve duygusal tepkilerle birlikte ele alınmalıdır (ISO 9241-210, Madde 4.6).

6. Çok disiplinli bir ekip tarafından geliştirilmesi

- Kullanıcı merkezli tasarım süreci, mimarlık, ergonomi, psikoloji, şehir planlama, endüstriyel tasarım ve bilgisayar mühendisliği gibi çeşitli disiplinlerden uzmanların katılımını gerektirir.
- Bu disiplinler arası yaklaşım, tasarım sürecinde farklı perspektiflerin entegrasyonunu sağlar (ISO 9241-210, Madde 4.7).

Kentsel ve mimari planlamada kullanıcı merkezli tasarım yaklaşımı, mekânların daha erişilebilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir hale getirilmesine katkıda bulunur. Bu süreç, kamusal alanların tasarımında, ulaşım sistemlerinde ve binaların erişilebilirliğinde önemli bir rol oynar. Bunlardan bazıları aşağıda listelenmiştir.

- Kullanıcı geri bildirimlerine dayalı düzenlemeler, parklar, meydanlar ve yaya yolları gibi kamusal alanların farklı kullanıcı gruplarına uyum sağlamasını sağlar.
- Engelli bireyler ve yaşlılar için erişilebilirlik standartları (örn. rampa, düşük eğimli yollar, sesli bilgilendirme sistemleri) tasarıma entegre edilmelidir (ISO 9241-210, Madde 6.2).
- Kullanıcı merkezli tasarım, toplu taşıma sistemlerinin erişilebilirlik standartlarına uygun olarak planlanmasını destekler.
- Biletleme sistemleri, durak tasarımı ve yönlendirme tabelaları gibi unsurlar, kullanıcıların geri bildirimleri doğrultusunda iyileştirilmelidir (ISO 9241-210, Madde 6.3).
- Dijital erişilebilirlik, akıllı şehir çözümleriyle birleştirilerek, kent bilgi sistemleri, mobil uygulamalar ve etkileşimli kamusal ekranlar aracılığıyla kullanıcı deneyimi geliştirilebilir.
- Örneğin, görme engelli bireyler için sesli yönlendirme sistemleri, kullanıcı merkezli tasarımın teknolojik entegrasyonunun bir örneğidir (ISO 9241-210, Madde 7).

Americans with Disabilities Act (ADA), 1990 yılında kabul edilen ve engelli bireylerin kamu hizmetlerine, binalara, ulaşım sistemlerine ve iş yerlerine erişimini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir yasa olarak öne çıkmaktadır. ADA 2010 Standartları, bu erişilebilirlik gerekliliklerini detaylandırarak, kamuya açık alanların, ticari binaların ve konut yapılarının erişilebilir hale getirilmesini zorunlu kılmıştır (Department of Justice, 2010). ADA, kapsamlı bir yasal çerçeve sunarak, engellilerin günlük yaşamda bağımsız hareket edebilmelerini sağlayacak fiziksel ve dijital erişilebilirlik gerekliliklerini belirlemektedir. Bu yasal düzenlemeler, yeni yapılan binalar, mevcut yapılar ve toplu taşıma sistemleri için erişilebilirlik standartlarını zorunlu hale getirmektedir. ADA, binaların ve kamusal alanların erişilebilir hale getirilmesi için belirli standartlar ortaya koymaktadır. Bu standartlar, farklı kamusal alan türleri için özel gereklilikler içermekte olup, engelli bireylerin engelsiz bir şekilde hareket etmelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

ADA 2010 Standartları, federal ve eyalet hükümetine ait binalar, belediye hizmetleri, mahkemeler, hastaneler, kütüphaneler ve okullar gibi kamusal alanlarda erişilebilirlik kriterlerini zorunlu kılar. Bu çerçevede belirlenen ana standartlar şunlardır:

- Engelli bireylerin bina girişlerine bağımsız erişimini sağlamak amacıyla rampalar ve otomatik kapılar zorunlu kılınmıştır (ADA, 2010: Madde 206).
- Tüm binalarda ve kamusal alanlarda, tekerlekli sandalye kullanıcıları için erişilebilir giriş ve çıkış noktaları oluşturulmalıdır. Kapılar en az 32 inç genişliğinde olmalı ve giriş alanları yeterli hareket alanı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır (ADA, 2010: Madde 404).
- Asansör kullanımı zorunlu olan binalarda, erişilebilir düğmeler, sesli yönlendirme sistemleri ve Braille alfabesi ile bilgilendirme panelleri yer almalıdır (ADA, 2010: Madde 407).
- Koridorlar ve geçiş alanları en az 36 inç genişliğinde olmalı ve engelli bireylerin rahatça geçiş yapmasını sağlamalıdır (ADA, 2010: Madde 403).
- Halkın kullanımına açık tüm alanlarda hissedilebilir yönlendirme yüzeyleri ve sesli bilgilendirme sistemleri bulunmalıdır (ADA, 2010: Madde 703).

ADA, restoranlar, alışveriş merkezleri, oteller, ofis binaları ve spor salonları gibi özel işletmelerin de erişilebilir olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda belirlenen temel standartlar şunlardır:

- Restoranlar ve kafe gibi işletmelerde, tekerlekli sandalye kullanıcıları için erişilebilir oturma alanları sağlanmalıdır (ADA, 2010: Madde 902).
- Mağazalarda ve alışveriş merkezlerinde, tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat hareket edebilmesi için en az 36 inç genişliğinde koridorlar bulunmalıdır (ADA, 2010: Madde 403).
- Otellerde, belirli sayıda erişilebilir oda bulunmalı ve engelli bireylerin bağımsız olarak konaklamasına olanak sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır (ADA, 2010: Madde 806).
- Engelli bireylerin kullanabileceği erişilebilir tuvalet alanları sağlanmalıdır (ADA, 2010: Madde 603).
- ATM makineleri, ödeme noktaları ve kiosklar, görme engelli bireyler için sesli yönlendirme sistemleri içermelidir (ADA, 2010: Madde 707).

ADA, toplu taşıma sistemlerinde engelli bireylerin bağımsız hareket etmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda otobüs, tren, metro ve havaalanı terminallerinde erişilebilirlik gereklilikleri belirlenmiştir.

- Otobüs ve tren istasyonları, tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişebileceği şekilde tasarlanmalıdır (ADA, 2010: Madde 810).
- Toplu taşıma araçları, sesli ve görsel yönlendirme sistemlerine sahip olmalıdır. Görme ve işitme engelli bireylerin ulaşım hizmetlerinden bağımsız olarak yararlanabilmesi için sesli bilgilendirme sistemleri kurulmalıdır (ADA, 2010: Madde 810.4).
- Engelli bireyler için özel tahsis edilmiş koltuklar bulunmalı ve biletleme sistemleri erişilebilir hale getirilmelidir (ADA, 2010: Madde 707).
- Metro ve tren istasyonlarında, erişilebilir asansörler ve rampa sistemleri bulunmalıdır (ADA, 2010: Madde 407).

Özel ve kamuya ait konut projelerinde de erişilebilirlik kriterleri belirlenmiştir. ADA, özellikle düşük gelirli konut projelerinde ve sosyal konutlarda engelli bireyler için erişilebilirlik düzenlemelerinin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

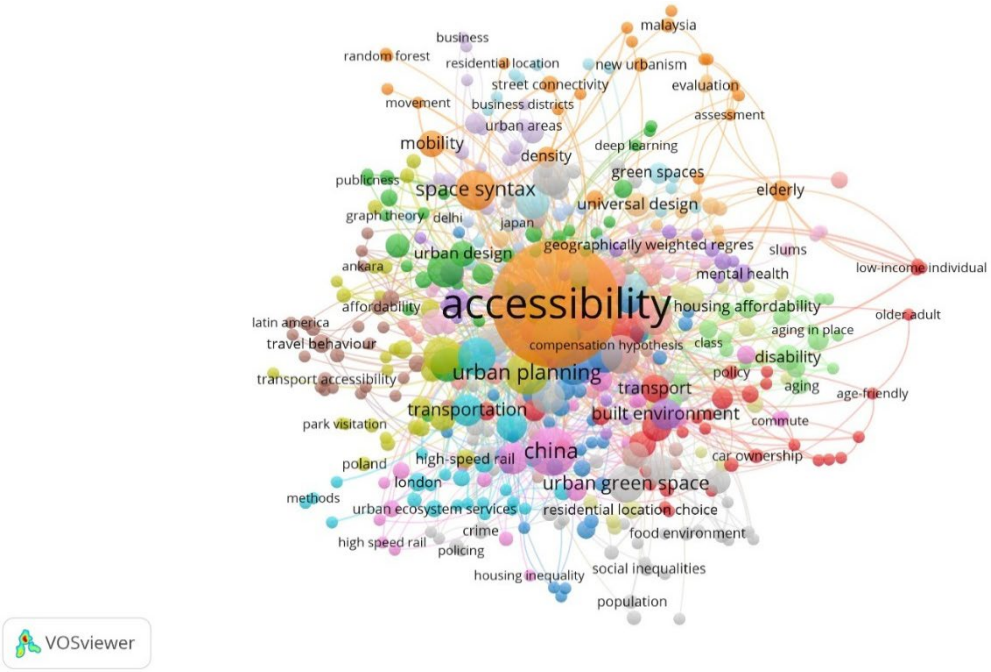
- Yeni yapılan tüm konut projelerinde, engelli bireylerin bağımsız hareket edebilmesini sağlayacak giriş kapıları, banyolar ve mutfaklar tasarlanmalıdır (ADA, 2010: Madde 233).
- Engelli bireylerin yaşadığı konutlar için minimum kapı genişliği ve rampalar zorunlu hale getirilmiştir (ADA, 2010: Madde 404).
- Apartman komplekslerinde, tekerlekli sandalye kullanıcıları için erişilebilir asansörler bulunmalıdır (ADA, 2010: Madde 407).

YÖNTEM

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık, mekânsal adalet, evrensel tasarım ve toplumsal eşitlik gibi kavramlarla doğrudan ilişkili olup, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gereken konular arasındadır. Son yıllarda, şehircilik, mimarlık, hukuk, çevresel çalışmalar ve sosyal bilimler gibi çeşitli alanlarda erişilebilirlik ve kapsayıcılığa dair artan bir akademik ilgi gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, WoS akademik veri tabanında yer alan çalışmalar, bu alandaki bilimsel gelişmeleri ve metodolojik yaklaşımları değerlendirmek açısından önemli bir kaynak sunmaktadır.

Bu literatür taraması, WoS veri tabanında 8 Mart 2025 tarihi itibariyle saat 21.23'te gerçekleştirilen bir analizle oluşturulmuştur. Toplam 1618 akademik çalışma, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularını ele alan disiplinlerarası bir yaklaşımla incelenmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan arama kriterleri, literatürde erişilebilirlik ve kapsayıcılığı kapsayan anahtar kavramlar etrafında şekillendirilmiştir. Tracing Barrier-Free Spaces, Universal Design, Accessibility, Inclusive Spaces, Public Space Design ve Spatial Equity gibi kavramlar, Review Article ve Article türündeki yayınlarla sınırlandırılarak incelenmiştir (Şekil 1). Literatür analizi için bibliyometrik yöntemler kullanılmış ve verilerin görselleştirilmesi amacıyla VOSviewer 1.6.20 yazılımı tercih edilmiştir. Bibliyometrik analiz kapsamında, anahtar kelime bulutu, ortak yazarlı ülkeler ağı ve ortak yazarlık yazarlar ağı analizleri gerçekleştirilmiştir. Anahtar kelime bulutu analizi, çalışmalardaki en sık kullanılan terimleri ve bunların birbirleriyle ilişkilerini görselleştirerek araştırma alanındaki temel kavramları belirlemeye yardımcı olmuştur. Ortak yazarlı ülkeler ağı analizi, farklı ülkelerden araştırmacılar arasındaki iş birliği ilişkilerini inceleyerek uluslararası düzeyde akademik etkileşimlerin dağılımını ortaya koymuştur.

Ortak yazarlık yazarlar ağı analizi, literatürdeki en etkili araştırmacıları ve yazarlar arasındaki iş birliklerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Tüm analizlerde VOSviewer yazılımının sunduğu görselleştirme teknikleri kullanılmış, düğüm büyüklükleri ilgili terimlerin, ülkelerin veya yazarların akademik etki düzeyine göre ölçeklendirilmiştir. Renkler ise kümelenme analizleri doğrultusunda farklı araştırma odaklarını ve ilişkisel bağları ifade etmektedir.

Şekil 1. VOSviewer veritabanı anahtar kelimeler bulutu.

İncelenen disiplinler ve kategoriler şunlardır:

- Sanat, Çevresel Çalışmalar, Bölgesel ve Kentsel Planlama, Mimarlık ve Hukuk (WoS Kategorileri),
- Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SSCI), Sanat ve Beşerî Bilimler Atıf Dizini (AveHCI), Genişletilmiş Fen Bilimleri Atıf Dizini (SCI-EXPANDED) ve Kitap Atıf Dizini- Sosyal Bilimler ve Beşerî Bilimler (BKCI-SSH) (WoS İndeksleri),
- Kentsel Çalışmalar (Urban Studies) ve ilgili araştırma alanları.

Bu geniş kapsamlı inceleme, erişilebilirlik ve kapsayıcılık çalışmalarının çeşitli disiplinler ve metodolojiler aracılığıyla nasıl ele alındığını ortaya koymakta ve konuyla ilgili güncel eğilimleri belirlemektedir.

BULGULAR

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramları, hızla büyüyen kentleşme ve artan nüfus yoğunluğu ile birlikte giderek daha fazla önem kazanmaktadır. WoS veri tabanı üzerinden yapılan analiz, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularının özellikle şehircilik (%100, 1618 makale), çevresel çalışmalar (%75,7, 1225 makale) ve bölgesel-şehir planlaması (%69,6, 1127 makale) alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum, erişilebilir mekânların oluşturulmasında mekânsal planlamanın kritik bir araç olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Çalışmaların büyük bir kısmı, kentlerin fiziksel yapısındaki engelleri ortadan kaldırmaya ve erişilebilir kamusal alanlar yaratmaya odaklanırken, toplumsal ve kültürel erişilebilirlik konularında yeterince derinleşmediği gözlemlenmektedir.

Wos Veri Tabanı Üzerinden Yapılan Analiz Bulguları

WoS veri tabanı üzerinden yapılan analiz, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında en fazla çalışmanın şehircilik (%100, 51 makale), çevresel çalışmalar (%75,7, 38 makale) ve bölgesel-şehir planlaması (%69,6, 35 makale) alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum, erişilebilir mekânların oluşturulmasında mekânsal planlamanın kritik bir araç olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Ancak, mevcut çalışmalar büyük ölçüde kentlerin fiziksel yapısındaki engellerin kaldırılması ve erişilebilir kamusal alanların oluşturulması üzerine yoğunlaşırken, toplumsal ve kültürel erişilebilirlik konularında daha az derinleştiği gözlemlenmektedir.

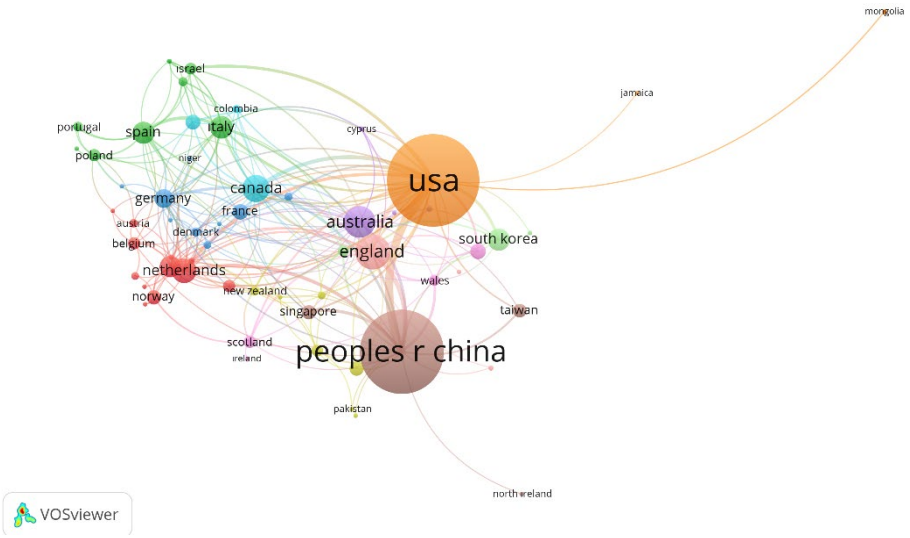
Özellikle ulaşım (%0,24, 1 makale), sosyal sorunlar (%0,06, 1 makale) ve hukuk (%0,06, 1 makale) gibi alanlarda yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olması, erişilebilirliğin disiplinlerarası bir perspektifle ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ulaşım altyapısı, engelsiz mekân tasarımında kritik bir rol oynamaktadır ve hareket kısıtlılığı olan bireylerin kent içinde bağımsız hareket edebilmesi açısından önemli bir eksikliğe işaret etmektedir. Engelsiz şehircilik ve kapsayıcı mekânsal planlama stratejileri, yalnızca fiziksel erişilebilirlikle sınırlı kalmamalı, toplumsal katılımı artıran politikalar ve düzenlemelerle desteklenmelidir.

Öte yandan, orman ve bitki bilimleri (%13,3, 7 makale) alanındaki çalışmalar, yeşil alanların erişilebilirliği üzerine önemli katkılar sunmaktadır. Erişilebilir yeşil alanlar, kentlerin sürdürülebilirliğini teşvik ederken, bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde de olumlu etkiler bırakmaktadır. Ancak, bu çalışmalarda yalnızca fiziksel mesafe ve ulaşılabilirlik unsurlarına odaklanıldığı, güvenlik, estetik ve sosyal katılım gibi faktörlerin yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Yeşil ve sürdürülebilir bilim ve teknoloji (%9,8, 5 makale), ekoloji (%5,8, 3 makale), coğrafya (%5,8, 3 makale) ve fiziksel coğrafya (%5,8, 3 makale) kategorilerinde yapılan çalışmalar, erişilebilirlik konusunu sürdürülebilir kentsel gelişim ve ekolojik denge açısından ele almakta; ancak, daha çok mekânsal planlama süreçlerinde ekolojik faktörlerin rolüne odaklanmaktadır.

Mevcut analiz, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel mekân düzenlemeleriyle sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda ulaşım, sosyal eşitlik, toplumsal katılım ve dijital erişilebilirlik gibi farklı boyutlarıyla ele alınmasının alana katkı sağlayacağını göstermektedir. Engelsiz mekân tasarımı, yalnızca belirli gruplar için değil, tüm toplumun yaşam kalitesini artıran bütüncül bir planlama anlayışı gerektirmektedir. Bu nedenle, gelecekteki çalışmaların ulaşım ve sosyal kapsayıcılık alanlarında genişletilmesi, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran daha esnek ve adaptif tasarım modellerine yönelmesi önem taşımaktadır. Elde edilen veriler, erişilebilir şehirlerin oluşturulmasında daha disiplinlerarası ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymakta ve bu alandaki akademik çalışmaların yönlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Vosviewer Küresel Ortak Yazarlı Ülkeler Ağ Analizi Bulguları

Şekil 2, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında yapılan akademik üretimlerin küresel ortak yazarlı ülkeler ağını görselleştirmektedir. VOSviewer kullanılarak gerçekleştirilen analizde, ülkeler arasındaki işbirliği yoğunluğu ve ortak yayın yapma eğilimleri belirlenmiştir. Ağ yapısında, düğüm boyutları ülkelerin bu alandaki yayın sayısını ve katkı düzeyini yansıtırken, çizgi kalınlıkları ortak yazar sayısını göstermektedir. Görselde dikkati çeken en önemli bulgu, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında en fazla akademik katkı sağlayan ülkeler olarak öne çıkmasıdır. Bu iki ülke arasındaki yoğun işbirliği aynı zamanda diğer ülkelerle kurulan ağ bağlantıları aracılığıyla geniş bir akademik etkileşim ağı oluşturmuştur. Özellikle İngiltere, Avustralya, Kanada ve Güney Kore gibi ülkeler de bu alanda yüksek işbirliği düzeyi gösteren önemli düğümler olarak dikkat çekmektedir. Avrupa ülkeleri arasında Hollanda, Almanya ve İspanya'nın yüksek katkı oranları, kıta genelinde erişilebilirlik konusundaki akademik çalışmalara önemli katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, bazı ülkelerin ağ yapısında daha izole bir konumda yer alması, bu ülkelerde erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında işbirlikçi araştırma eksikliğine işaret etmektedir.

Şekil 2. VOSviewer veritabanı ortak yazarlı ülkeler ağ analizi.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında yapılan akademik çalışmaların küresel dağılımı, bu alanın farklı ülkelerde nasıl ele alındığını ve hangi temalar etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır (Tablo 1). WoS veri tabanında yapılan analiz, erişilebilirlik üzerine en fazla çalışmanın ABD (%28,7, 465 makale) ve Çin (%27,3, 441 makale) tarafından üretildiğini göstermektedir. Bu iki ülke, toplam araştırmaların yarısından fazlasını oluşturarak, özellikle teknoloji destekli erişilebilirlik çözümleri, kapsayıcı şehir planlaması ve ulaşım politikaları gibi alanlarda belirleyici bir konumda yer almaktadır.

ABD'nin evrensel tasarım ve mekânsal erişilebilirlik standartlarına yönelik çalışmaları ile Çin'in akıllı şehir ve dijital kapsayıcılık uygulamaları, küresel erişilebilirlik politikalarının şekillenmesine önemli katkılar sunmaktadır.

Tablo 1. Çalışmaların küresel dağılımı*

Ülkeler	Countries/Regions	Sayı	Oran (%)
ABD	USA	465	28.739
Çin Halk Cumhuriyeti	Peoples R China	441	27.256
İngiltere	England	125	7.726
Avusturalya	Australia	92	5.686
Kanada	Canada	78	4.821
Hollanda	Netherlands	73	4.512
Güney Kore	South Korea	61	3.770
İspanya	Spain	60	3.708
İtalya	Italy	57	3.523
İsveç	Sweden	54	3.337
Almanya	Germany	53	3.276
Türkiye	Türkiye	37	2.287
Hindistan	India	33	2.040
Japonya	Japan	32	1.978
Brezilya	Brazil	30	1.854
Fransa	France	30	1.854
İskoçya	Scotland	30	1.854
Belçika	Belgium	28	1.731
İran	Iran	26	1.607
Norveç	Norway	26	1.607
Polonya	Poland	26	1.607
Singapur	Sıngapore	25	1.545
Malezya	Malaysia	22	1.360
Galler	Wales	21	1.298
Tayvan	Taiwan	20	1.236

*87 girişten 25'i gösteriliyor, 8 kayıt(lar) (%0,494) analiz edilen alanda veri içermiyor.

Avrupa ülkeleri arasında İngiltere (%7,7, 125 makale), Hollanda (%4,5, 73 makale), İspanya (%3,7, 60 makale), İtalya (%3,5, 57 makale), İsveç (%3,3, 54 makale) ve Almanya (%3,3, 53 makale) erişilebilirlik üzerine en fazla araştırma yapan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkelerdeki çalışmalar, özellikle kapsayıcı kentsel mekân tasarımı, yaya dostu şehir planlaması ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm politikalarına odaklanmaktadır. Avrupa Birliği projelerinin yönlendirdiği bu araştırmalar, sosyal eşitlik ve mekânsal adalet konularını vurgulayarak, erişilebilir kentlerin nasıl daha bütüncül bir yaklaşımla geliştirilebileceğine dair önemli veriler sunmaktadır.

Asya kıtasında Güney Kore (%3,8, 61 makale), Japonya (%2,0, 32 makale), Singapur (%1,5, 25 makale) ve Malezya (%1,4, 22 makale) gibi ülkelerde yapılan çalışmalar, akıllı şehir uygulamaları ve engelli bireylerin dijital erişim olanaklarına odaklanmaktadır. Bu ülkelerde, özellikle teknoloji tabanlı çözümlerle erişilebilirliğin sağlanması üzerine yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bununla birlikte, Hindistan (%2,0, 33 makale) ve İran (%1,6, 26 makale) gibi ülkelerde yürütülen araştırmalar, gelişmekte olan ülkelerde erişilebilirlik politikalarının nasıl evrildiğini anlamak açısından değerli bulgular sunmaktadır.

Türkiye ise toplam araştırmaların %2,3'ünü (37 makale) oluşturarak erişilebilirlik çalışmalarına belirli bir katkı sağlamaktadır. Türkiye'deki çalışmaların büyük bir bölümü, fiziksel erişim, kamusal alanların erişilebilirliği ve toplu taşımada kapsayıcılık gibi konulara odaklanmaktadır. Ancak, sosyal ve kültürel erişilebilirlik bağlamında yapılan araştırmaların sınırlı olması, gelecekte bu alanda daha fazla disiplinlerarası çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Türkiye'nin Avrupa'daki başarılı kapsayıcı şehircilik modellerini inceleyerek, kendi erişilebilirlik politikalarını güçlendirmesi alana katkı sağlayabilir.

Latin Amerika'da Brezilya (%1,9, 30 makale) erişilebilirlik çalışmalarına en fazla katkıyı sunan ülke olarak öne çıkarken, Fransa (%1,9, 30 makale) da özellikle tarihi kent dokusu içinde erişilebilir mekânlar yaratmaya yönelik araştırmalar gerçekleştirmektedir. Latin Amerika ülkelerinin erişilebilirlik çalışmalarında düşük oranda temsil edilmesi, bölgedeki mekânsal eşitsizliklerin akademik düzeyde daha fazla ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Genel olarak, mevcut analiz, erişilebilirlik ve kapsayıcılık alanındaki akademik üretimin büyük ölçüde kentsel mekân düzenlemeleri, ulaşım sistemleri ve evrensel tasarım ilkeleri çevresinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Ancak, toplumsal katılım, kültürel erişilebilirlik, dijital erişim ve sosyal adalet gibi konuların daha geniş bir şekilde ele alınması, alandaki mevcut eksikliklerin giderilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Elde edilen veriler, erişilebilir şehirler yaratma sürecinde daha fazla disiplinlerarası iş birliğine ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu göstermekte ve gelecekteki araştırmalar için yönlendirici bir çerçeve sunmaktadır.

En Çok Katkı Veren Yazar Bulguları

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık üzerine yapılan akademik çalışmalar, belirli araştırmacılar tarafından yoğun bir şekilde ele alınmıştır (Tablo 2). Verilere göre, Zhang L (%0,989, 16 makale), Ewing R (%0,680, 11 makale), Song Y ve Xiao Y (%0,556, 9 makale) en fazla yayına sahip araştırmacılar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, belirli araştırmacıların alana katkısının yüksek olduğunu ve erişilebilirlik konusunun uzmanlaşmış bireyler tarafından şekillendirildiğini göstermektedir.

Tablo 2. Erişilebilirlik ve kapsayıcılık konusunda en çok katkı veren yazarlar*

Yazarlar	Yayın Sayısı	Oran (%)
Zhang L	16	0,989
Ewing R	11	0,680
Song Y	9	0,556
Xiao Y	9	0,556
Blumenberg E	8	0,494
Kang CD	8	0,494
Kim J	8	0,494
Li X	8	0,494
Liu Y	8	0,494
Shen Q	8	0,494
Wei YD	8	0,494
Wen HZ	8	0,494
Cervero R	7	0,433
Chen Y	7	0,433
Hui ECM	7	0,433
Kwan MP	7	0,433
Lee J	7	0,433
Levinson D	7	0,433
Webster C	7	0,433
Zhang H	7	0,433
Chen J	6	0,371
Hamidi S	6	0,371
Kronenberg J	6	0,371
Lee S	6	0,371
Liu YF	6	0,371

*4.057 girişten 25'i gösterilmektedir.

Bununla birlikte, Blumenberg E, Kang CD, Kim J, Li X, Liu Y, Shen Q, Wei YD ve Wen HZ gibi araştırmacılar (%0,494, 8 makale) da alanda önemli katkılar sunmaktadır. Bu araştırmacıların çalışmalarının, kent planlaması, ulaşım, mekânsal adalet ve sürdürülebilirlik gibi farklı perspektiflerden erişilebilirlik konusunu ele aldığı düşünülebilir. Özellikle kent içi hareketlilik ve ulaşım planlamasına yönelik çalışmaları ile bilinen Cervero R (%0,433, 7 makale) ve Levinson D (%0,433, 7 makale), kapsayıcı mekânsal düzenlemelerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Literatüre yapılan katkılar açısından değerlendirildiğinde, erişilebilirlik konusundaki akademik üretimin belirli isimler çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, alandaki teorik çerçevenin belirli araştırmacılar tarafından şekillendirildiğini gösterirken, disiplinlerarası bir perspektifin eksik kalabileceğini de düşündürmektedir. Özellikle erişilebilirlik çalışmalarının sadece fiziksel mekân planlamasına odaklanmaması, toplumsal kapsayıcılık, ulaşım hakkı ve dijital erişilebilirlik gibi unsurları da içermesi gerektiği vurgulanmalıdır.

Literatürde erişilebilirlik çalışmalarının büyük bir kısmı, evrensel tasarım ilkeleri ve kamusal alanların herkes için erişilebilir hale getirilmesi konularına odaklanmaktadır. Carmona (2018) tarafından yapılan araştırma, kamusal alanların planlanmasında erişilebilirlik standartlarının nasıl uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Benzer şekilde, Tan ve Samsudin (2016), Singapur'daki yeşil alanların erişilebilirlik ölçeğini analiz ederek, farklı ölçeklerde kapsayıcı mekânsal planlamanın nasıl optimize edilebileceğini tartışmaktadır.

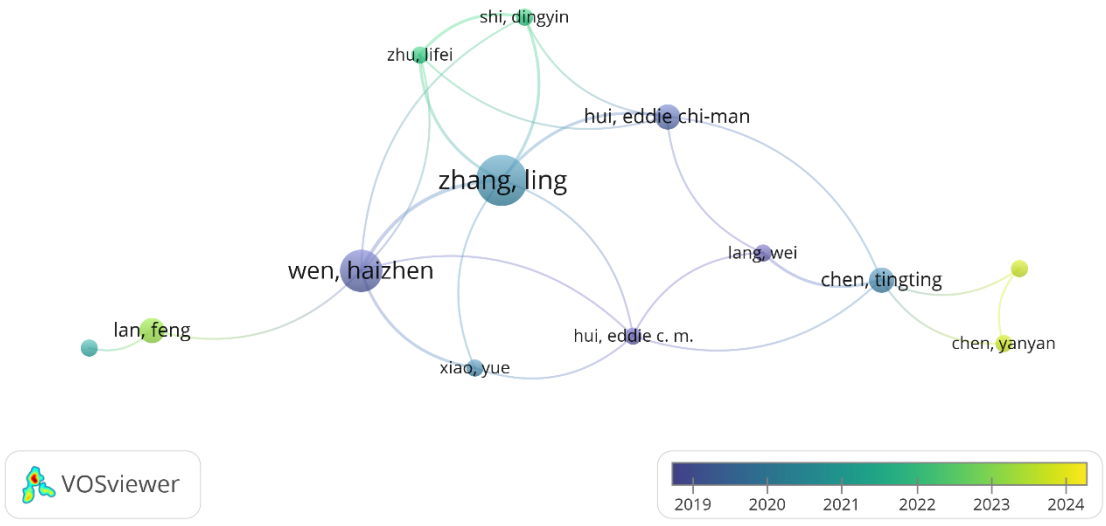
Mekânsal adalet kavramı, erişilebilirlik ve kapsayıcılık üzerine yapılan akademik çalışmaların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Xiao ve Wang (2016) tarafından yapılan çalışma, Şanghay'daki park alanlarının erişilebilirlik düzeylerini analiz ederek, düşük gelirli bölgelerde çevresel adaletin nasıl sağlanabileceğini tartışmaktadır. Wang ve Brown (2014) ise erişilebilirliğin fiziksel, sosyal ve psikolojik bileşenlerini ele alan bir model önererek, kentlerin nasıl daha kapsayıcı hale getirilebileceğini analiz etmiştir.

Toplu taşıma ve kent içi ulaşım sistemlerinin erişilebilirliği, literatürde geniş yer bulan bir diğer konudur. Jang ve An (2016), Seul'ün toplu taşıma sisteminin mekânsal eşitlik açısından değerlendirilmesini içeren çalışmalarında, sosyo-ekonomik grupların toplu taşımaya erişimindeki farklılıkları analiz etmiş ve mekânsal adaletin ulaşım planlamasındaki önemini vurgulamıştır. United Nations-Habitat (2017) raporu ise, erişilebilir ulaşımın, sürdürülebilir şehir politikalarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Dijital dönüşüm, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında yeni fırsatlar sunmaktadır. BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde, dijital erişilebilirlik ve akıllı şehir uygulamalarının sosyal kapsayıcılığı nasıl destekleyebileceği üzerine çeşitli akademik araştırmalar yapılmıştır. WHO (2011) raporu, engelli bireylerin dijital ortamda bilgiye erişimini artırmak için geliştirilen teknolojik çözümleri inceleyerek, evrensel tasarım yaklaşımıyla erişilebilirliği destekleyen yenilikçi çözümleri analiz etmektedir.

Vosviewer Ortak Yazarlık Yazarlar Ağı Analizi Bulguları

Şekil 3, erişilebilirlik ve kapsayıcılık alanında yapılan akademik çalışmaların ortak yazarlık ağı analizini görselleştirmektedir. VOSviewer yazılımı kullanılarak oluşturulan bu ağ yapısı, belirli bir araştırma alanında işbirliği yapan yazarlar arasındaki ortaklık ilişkilerini ve işbirliği yoğunluğunu göstermektedir. Düğümler, yazarları temsil ederken; düğüm boyutu, yazarın bu alandaki akademik katkısını ve yayın sayısını ifade etmektedir. Renk skalası, yayınların yapıldığı yıllara göre dağılımı göstermekte olup, mavi renkten yeşile doğru geçiş, 2019'dan 2024'e kadar uzanan bir zaman aralığını yansıtmaktadır. Grafikte dikkati çeken en belirgin yazar, Zhang Ling olup, geniş işbirliği ağı ve yüksek yayın sayısıyla alanın en etkili araştırmacılarından biri olarak öne çıkmaktadır. Zhang Ling ile doğrudan bağlantılı yazarlar arasında Hui Eddie Chi-Man, Chen Tingting ve Wen Haizhen gibi isimler yer almakta ve bu yazarların oluşturduğu alt gruplar, ortak araştırma temalarına işaret etmektedir. Ayrıca, Chen Yanyan ve Shi Dingyin gibi daha yeni yayınlara sahip yazarların yer aldığı bağlantılar, güncel araştırma eğilimlerine işaret etmektedir. Görseldeki bağlantı yoğunluğu ve yazarlar arasındaki işbirliği ağının genişliği, bu alandaki akademik çalışmaların disiplinlerarası ve işbirlikçi bir yaklaşımla yürütüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, ortak yazarlık ilişkilerinin yoğunluğu, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında uluslararası düzeyde güçlü bir bilgi ağı oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 3. VOSviewer veritabanı ortak yazarlık yazarlar ağ analizi.

En çok atıf alan 20 çalışma değerlendirildiğinde, erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında geniş bir yelpazeye yayıldığı dikkat çekmektedir. Yayınlar şehir planlaması, kamusal alan erişimi, toplu taşıma adaleti ve yeşil alanların erişilebilirliği gibi çeşitli konulara odaklanmaktadır (Tablo 3). Özellikle mekânsal adalet, erişilebilirlik ölçütleri ve sosyal katılım konuları, literatürde en çok araştırılan ve atıf alan konular arasında yer almaktadır**.** Bu çalışmalarda sunulan politika önerileri, şehirlerin daha kapsayıcı ve erişilebilir hale getirilmesi için önemli bir rehber niteliğindedir.

Tablo 3. Erişilebilirlik ve kapsayıcılık konularında en çok atıf almış 20 çalışma.

Sıra	Yazar İsimleri	Makale Başlığı	Atıf Sayısı
1	Xiao, Yang; Wang, Zheng; Li, Zhigang; Tang, Zilai	An assessment of urban park access in Shanghai-Implications for the social equity in urban China	306
2	Tan, Puay Yok; Samsudin, Rosita	Effects of spatial scale on assessment of spatial equity of urban park provision	179
3	Wang, Dong; Brown, Gregory; Liu, Yan	The physical and non-physical factors that influence perceived access to urban parks	162
4	Carmona, Matthew	Principles for public space design, planning to do better	138
5	Jang, Seongman; An, Youngsoo; Yi, Changhyo; Lee, Seungil	Assessing the spatial equity of Seoul's public transportation using the Gini coefficient based on its accessibility	98
6	Dill, Jennifer; McNeil, Nathan	Are Shared Vehicles Shared by All? A Review of Equity and Vehicle Sharing	58
7	Sharifi, Farahnaz; Nygaard, Andi; Stone, Wendy M; Levin, Iris	Accessing green space in Melbourne: Measuring inequity and household mobility	53
8	Lu, Yutian; Chen, Running; Chen, Bin; Wu, Jiayu	Inclusive green environment for all? An investigation of spatial access equity of urban green space and associated socioeconomic drivers in China	44
9	Bahrini, Fariba; Bell, Simon; Mokhtarzadeh, Safora	The relationship between the distribution and use patterns of parks and their spatial accessibility at the city level: A case study from Tehran, Iran	41
10	Ma, Chuan; Guerra-Santin, Olivia; Mohammadi, Masi	Smart home modification design strategies for ageing in place: a systematic review	35
11	Audirac, Ivonne	Accessing transit as universal design	34
12	Lara-Valencia, Francisco; Garcia-Perez, Hilda	Space for equity: socioeconomic variations in the provision of public parks in Hermosillo, Mexico	34
13	Subramanian, Divya; Jana, Arnab	Assessing urban recreational open spaces for the elderly: A case of three Indian cities	32
14	Martens, Karel; Singer, Matan E; Cohen-Zada, Aviv Lee	Equity in Accessibility Moving from Disparity to Insufficiency Analyses	29
15	Chen, Yuanyuan; Men, Hongling; Ke, Xinli	Optimizing urban green space patterns to improve spatial equity using location-allocation model: A case study in Wuhan	23
16	Wu, Hao; Levinson, David; Owen, Andrew	Commute mode share and access to jobs across US metropolitan areas	20
17	Azmoodeh, Mohammad; Haghighi, Farshidreza; Motieyan, Hamid	Proposing an integrated accessibility-based measure to evaluate spatial equity among different social classes	19
18	Pugalis, Lee	The culture and economics of urban public space design: Public and professional perceptions	19
19	Gonzalez-Gonzalez, Esther; Nogues, Soledad	Regional polycentricity: an indicator framework for assessing cohesion impacts of railway infrastructures	17
20	Nelischer, Claire; Loukaitou-Sideris, Anastasia	Intergenerational Public Space Design and Policy: A Review of the Literature	15

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık, sürdürülebilir kentleşme, toplumsal adalet ve mekânsal eşitlik ilkeleri doğrultusunda ele alınması gereken temel kavramlar arasında yer almaktadır. Yapılan literatür incelemesi, bu kavramların yalnızca fiziksel çevredeki engellerin kaldırılmasıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bilişsel, dijital ve sosyal erişilebilirliği de içeren geniş bir perspektife sahip olduğunu göstermektedir. Kamusal alanların, ulaşım sistemlerinin ve ticari mekânların herkes için erişilebilir hale getirilmesi, engelli bireylerin bağımsız hareket etmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumun genel refah seviyesini artıran bir dönüşüm sunmaktadır. Ancak, ADA gibi yasal düzenlemeler ve ISO 9241-210 gibi uluslararası standartlar erişilebilirlik konusunda önemli bir çerçeve sunmasına rağmen, bu düzenlemelerin uygulamada yeterince etkin olmadığını ve mevzuat ile pratik arasındaki boşlukların hala devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, erişilebilirlik politikalarının, yalnızca fiziksel altyapının dönüştürülmesiyle sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve aktif katılımını sağlamak için sosyal, ekonomik ve teknolojik çözümlerle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle kentsel planlamada kullanıcı merkezli tasarım yaklaşımının benimsenmesi, bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı mekânsal düzenlemeler yapılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda geliştirilen kamusal alanlar, engelli bireylerin, yaşlıların, çocukların ve diğer hareket kısıtlı grupların kent mekânlarından eşit şekilde yararlanmasını mümkün kılmaktadır. Ancak, bu dönüşüm sürecinin karşılaştığı temel zorluklar arasında, yerel yönetimlerin ve özel sektörün erişilebilirlik standartlarını tam olarak uygulamaması, erişilebilirlik denetim mekanizmalarının yetersiz kalması ve maliyet engelleri nedeniyle altyapı yatırımlarının gecikmesi yer almaktadır.

Mevcut düzenlemeler değerlendirildiğinde, ADA gibi yasaların bağlayıcı hükümler içermesine rağmen, erişilebilirlik denetimlerinin sınırlı olması ve yaptırım mekanizmalarının yetersizliği nedeniyle birçok mekânın hala erişilebilir olmadığı gözlemlenmektedir. Engelli bireylerin kamusal mekânlara erişimini kolaylaştırmak adına yürütülen projeler genellikle büyük şehirlerde yoğunlaşmakta ve kırsal bölgelerde bu standartların uygulanabilirliği oldukça düşük kalmaktadır. Benzer şekilde, toplu taşıma sistemleri erişilebilir hale getirilse bile, bu hizmetlerin kullanım kolaylığı, duyusal ve bilişsel erişilebilirlik unsurları açısından hala eksiklikler barındırmaktadır. Sesli yönlendirme sistemleri, hissedilebilir yüzeyler ve engelli bireylerin bağımsız hareketini sağlayacak ulaşım destek mekanizmaları, dünya genelinde farklı ülkeler arasında uygulama farklılıkları göstermektedir.

Ekonomik engeller de erişilebilirliğin önündeki en büyük sorunlardan biridir. Kamusal alanları ve toplu taşıma sistemlerini erişilebilir hale getirmek için yüksek maliyet gerektiren altyapı yatırımları, belediyelerin ve özel sektörün bu dönüşümü gerçekleştirmede yavaş hareket etmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, yapılan araştırmalar, erişilebilirlik yatırımlarının uzun vadede ekonomik ve sosyal fayda sağladığını göstermektedir. Erişilebilir alanların, işgücü piyasasına daha fazla bireyin katılmasına olanak tanıdığı, turizm sektöründe pozitif etki yarattığı ve kamu harcamalarını azalttığı kanıtlanmıştır. Bu nedenle, erişilebilirlik yatırımlarının yalnızca sosyal sorumluluk perspektifinden değil, aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik bağlamında da değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Mevcut erişilebilirlik politikaları kapsamında önerilen çözümler arasında, erişilebilir şehircilik modellerinin geliştirilmesi, engelli bireylerin kentsel planlama süreçlerine aktif katılımının sağlanması ve toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik programların yaygınlaştırılması yer almaktadır. Engelli bireylerin yalnızca erişilebilir altyapıya sahip mekânlarda değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik sistemlere de dahil edilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Dijital erişilebilirlik politikalarının geliştirilmesi, GIS ve yapay zekâ destekli yönlendirme sistemleri gibi teknolojik çözümlerin erişilebilir kentlerin inşasında daha fazla kullanılması, erişilebilirliğin sürdürülebilir hale getirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Gelecekteki araştırmalar, erişilebilirlik politikalarının ekonomik boyutlarını ve sosyal adalet üzerindeki etkilerini daha derinlemesine incelemelidir. Özellikle akıllı şehir uygulamalarının erişilebilir kent tasarımına nasıl entegre edilebileceği, yapay zekâ tabanlı navigasyon sistemlerinin engelli bireylerin kent içindeki hareketliliğini nasıl artırabileceği gibi konular üzerine daha fazla akademik çalışma yapılmalıdır. Ayrıca, erişilebilir ulaşım çözümlerinin farklı demografik gruplar üzerindeki etkilerini değerlendirmek ve bu sistemlerin yerel yönetimler tarafından nasıl daha etkin uygulanabileceğini belirlemek adına disiplinlerarası araştırmalar teşvik edilmelidir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kavramları, yalnızca fiziksel mekân düzenlemeleri ile sınırlı kalmamalı, sosyal, ekonomik ve dijital dönüşümlerle desteklenmelidir. ADA gibi yasalar, erişilebilirliğin sağlanması için temel bir çerçeve sunsa da uygulamada karşılaşılan engeller bu yasaların etkin bir şekilde hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, erişilebilirlik politikalarının yalnızca kamu sektörü tarafından değil, özel sektör, akademi ve sivil toplum kuruluşları tarafından da sahiplenilmesi gerekmektedir.

Erişilebilirlik yatırımlarının artırılması, yerel yönetimlerin bu sürece aktif olarak dahil edilmesi ve erişilebilir kentlerin inşasında kullanıcı geri bildirim mekanizmalarının güçlendirilmesi, daha kapsayıcı ve yaşanabilir şehirlerin oluşturulması için kritik adımlardır. Bu doğrultuda, erişilebilirlik yalnızca engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmakla kalmayıp, toplumun tüm kesimleri için daha adil, sürdürülebilir ve dirençli bir kent yaşamının temelini oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Afacan, Y. (2019). Extending the importance-performance analysis (IPA) approach to Turkish elderly people's self rated home accessibility. *Journal of Housing and the Built Environment*, 34 (2), 453-472. https://doi.org/10.1007/s10901-019-09645-3

Altın, N. Ş., Elmas, H., Güngör, C. (2024). Tarihi Ulus çevresinde erişilebilirlik problemleri ve çözüm önerileri. *Urban 21 Journal*, 2 (2), 165-192.

Americans with Disabilities Act (ADA) (1990). Public Law 101-336. Washington, D.C.: U.S. Congress.

Americans with Disabilities Act (ADA) (2010). 2010 ADA Standards for Accessible Design. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, Civil Rights Division.

Audirac, I. (2008). Accessing transit as universal design. *Journal of Planning Literature*, 23 (1), 4-16. https://doi.org/10.1177/0885412208318558

Carmona, M. (2018). Principles for public space design, planning to do better. *Urban Design International*, 23 (1), 72-85. https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3

Chen, Y. Y., Men, H., Ke, X. L. (2023). Optimizing urban green space patterns to improve spatial equity using location-allocation model: A case study in Wuhan. *Urban Forestry ve Urban Greening*, 81, 127922. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.127922

Çepehan, İ., Güller, E. (2020). Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* 2, 383-410. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.818236

Department of Justice (2010). 2010 ADA Standards for Accessible Design. Washington, D.C: U.S. Department of Justice, Civil Rights Division.

Degener, T. (2016). Disability in a human rights context. *Laws*, 5 (3), 35. https://doi.org/10.3390/laws5030035

Dill, J., McNeil, N. (2020). Are shared vehicles shared by all? A review of equity and vehicle sharing. Journal of Planning Literature, 35 (4), 440-454. https://doi.org/10.1177/0885412220966732

Ding, L., Xu, Z. Q., You, L., Wu, Z. Q. (2021). Assessing equal rights in obtaining urban public primary school services with case studies of Hangzhou in China. Habitat International, 107, 102474. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102474

Engellilik Tarihinde Erişilebilirlik. (2018). İlkeler ve Yöntemler. Türkiye Klinikleri J Psychol-Special Topics, 3 (1), 53 64.

Gonzalez-Gonzalez, E. ve Nogues, S. (2016). Regional polycentricity: An indicator framework for assessing cohesion impacts of railway infrastructures. *European Planning Studies*, 24 (4), 625-647. https://doi.org/10.1080/09654313.2016.1142506

Guo, R., Diehl, J. A., Zhang, R., Wang, H. C. (2024). Spatial equity of urban parks from the perspective of recreational opportunities and recreational environment quality: A case study in Singapore. Landscape and Urban Planning, 241, 105065. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2024.105065

Imrie, R., Hall, P. (2001). *Inclusive design: Designing and developing accessible environments*. London: Taylor ve Francis.

International Code Council (ICC) (2017). Accessible and Usable Buildings and Facilities (ICC A117.1-2017). Washington, D.C: ICC Publications.

ISO 9241-210 (2010). Ergonomics of human-system interaction – Part 210: Human-centred design for interactive systems. International Organization for Standardization.

Jang, S., An, Y., Yi, C., Lee, S. (2016). Assessing the spatial equity of Seoul's public transportation system based on accessibility measures. *International Journal of Urban Sciences*, 20 (1), 55-71. https://doi.org/10.1080/12265934.2016.1235487

Jnr, B. A. (2024). Exploring mobility equity, equality, and accessibility for older people in the local environment: A systematic literature review. Local Environment, 29(1), 1-19. https://doi.org/10.1080/13549839.2024.2424437

Kaplan, N., Burg, D. ve Omer, I. (2021). Multiscale accessibility and urban performance. Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science, 48(8), 1449-1466. https://doi.org/10.1177/23998083211024648

Keskin Şükür, E. (2023). Kapsayıcılık Açısından Kamusal Alanlar: Beyazıt Meydanı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.

Limerick, S., Hawes, J. K., Gounaridis, D., Cohen, N., Newell, J. P. (2023). Community gardens and the 15-minute city: Scenario analysis of garden access in New York City. *Urban Forestry ve Urban Greening*, 81, 128107. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.128107

Ma, C., Guerra-Santin, O., Mohammadi, M. (2021). Smart home modification design strategies for ageing in place: A systematic review. *Journal of Housing and the Built Environment*, 36 (4), 1473-1495. https://doi.org/10.1007/s10901-021-09888-z

Mamatoğlu, N., Kaya, O. (2018). Engellilik tarihinde erişilebilirlik: İlkeler ve yöntemler. *Türkiye Klinikleri J Psychol-Special Topics*, 3 (1), 53-64.

Martens, K., Singer, M. E., Cohen-Zada, A. L. (2021). Equity in accessibility moving from disparity to insufficiency analyses. *Journal of the American Planning Association*, 87 (3), 345-358. https://doi.org/10.1080/01944363.2021.2016476

Nelischer, C., Loukaitou-Sideris, A. (2022). Intergenerational public space design and policy: A review of the literature. *Journal of Planning Literature*, 37 (4), 394-412. https://doi.org/10.1177/08854122221092175

Ortiz, C., Calderon, A. M. F., Franco, G. M., Diaz, I. J. (2024). Spatialising intersectionality: An approach to public space design in self-built neighbourhoods in Cali, Colombia. *Urban Design International*, 29 (1), 50-67. https://doi.org/10.1057/s41289-024-00267-y

Pugalis, L. (2009). The culture and economics of urban public space design: Public and professional perceptions. *Urban Design International*, 14 (3), 215-230. https://doi.org/10.1057/udi.2009.23

Sharifi, F., Nygaard, A., Stone, W. M., Levin, I. (2020). Accessing green space in Melbourne: Measuring inequity and household mobility. *Landscape and Urban Planning*, 198, 104004. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.104004

Subramanian, D., Jana, A. (2018). Assessing urban recreational open spaces for the elderly: A case of three Indian cities. *Urban Forestry ve Urban Greening*, 34, 1-13. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.08.015

Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi (2020). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı: Engelsiz Kent Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme. DOI: 10.21076/vizyoner.691690.

Şahin Körmeçli, P. (2021). Kentlerde Erişilebilirliği Destekleyen Kapsayıcı Tasarım Kriterlerinin Değerlendirilmesi: Çankırı Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 73-87. https://doi.org/10.24011/barofd.868222

Tan, P. Y., Samsudin, R. (2016). Effects of spatial scale on assessment of spatial equity in public green spaces in Singapore. Landscape and Urban Planning, 157, 245-255. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.11.001

Tan, P. Y., Samsudin, R. (2016). Effects of spatial scale on assessment of spatial equity of urban park provision. *Landscape and Urban Planning*, 152, 85-95. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.11.001

Tandoğan, O. (2017). Evrensel Tasarım Kavramı ve Kentsel Peyzaj ile İlgili Örnekler Üzerinden Değerlendirilmesi. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 51-66.

Tsigdinos, S., Tzouras, P. G., Kosmidis, I., Bakogiannis, E., Kepaptsoglou, K. (2024). Examining the impact of bicycle-oriented multimodality on accessibility and transport equity in the metropolitan area of Athens, Greece. *International Journal of Urban Sciences*, 28 (1), 23-42. https://doi.org/10.1080/12265934.2024.2317174

Tutal, O. (2021). Uluslararası Engelliler Günü, Engellilik ve Erişilebilirlik. *Modular Journal*, 4 (2), 92-97.

U.S. Access Board (2012). Guidelines and Standards for Accessible Design. Retrieved from https://www.access board.gov.

United Nations (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD).

United Nations (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development.

United Nations (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). New York: United Nations.

United Nations (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations.

United Nations (2015). 2030 Sustainable Development Goals (SDGs).

United Nations (2017). New Urban Agenda. Quito: United Nations-Habitat.

United Nations-Habitat (2017). New Urban Agenda (NUA). United Nations.
United Nations-Habitat (2017). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İçin Yeni Kentsel Gündem (NUA-Turkish).

Vizyon 2050 Eylem Planı (2023). Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Şehirler İçin Yol Haritası. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Wang, D., Xiao, Y. (2016). An assessment of urban park access in Shanghai: Spatial equity and environmental justice. *Landscape and Urban Planning*, 157, 383-394. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.08.007

Wang, D., Brown, G., Liu, Y. (2014). The physical and non-physical factors that influence public green space use and accessibility: A review and exploration. *Landscape and Urban Planning*, 125, 118-129. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.09.007

Watchorn, V., Hitch, D., Tucker, R., Frawley, P., Aedy, K., Grant, C. (2022). Evaluating universal design of built environments: An empirical study of stakeholder practice and perceptions. J*ournal of Housing and the Built Environment,* 37 (3), 763-782. https://doi.org/10.1007/s10901-022-09981-x

WHO (2011). World Report on Disability. World Health Organization.

World Health Organization (WHO) (2011). World Report on Disability. Geneva: WHO Press.

Wu, H., Levinson, D., Owen, A. (2019). Commute mode share and access to jobs across US metropolitan areas. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 46 (3), 540-555. https://doi.org/10.1177/2399808319887394

Xiao, Y., Wang, D. (2016). An assessment of urban park access in Shanghai: Spatial equity and environmental justice. *Landscape and Urban Planning*, 157, 383-394.

A-B
AHENK KARCI
AHMET CİHAN
AHMET TUĞRUL POLAT
ALPER ÇABUK
ALPER SAĞLIK
ARZU ALTUNTAŞ
ARZU ÇELEN ÖZER
ASLI GÜNEŞ GÖLBEY
AYLİN ÇELİK TURAN
AYŞE KALAYCI ÖNAÇ
AYŞEN ÖZTÜRK
BAHAR ULAŞZADE
BAŞAK KALKAN
BEYZA NUR ÇALIŞKAN KELEŞ
BİLGENUR AK

C-Ç
CANAN KOÇ
ÇAĞLA GÜLER

D-E
DENİZ ÇOLAKKADIOĞLU
DİLEK ŞAHİN YOMRALIOĞLU
DUYGU GÖKCE
ECE ÖZMEN
ELMAS ERDOĞAN
EMİRHAN AKSU
ENGİN KURŞUN
ESRA ABACIOĞLU GİTMİŞ
ESRA SİVRİ İÇÖZ
EVREN TANDOĞAN

F-G
FATMA DİLA ERBİL
FATMA ZEHRA ÇAKICI
FUNDA DEMİRCAN
FUNDA YİRMİBEŞOĞLU
GİZEM NAGEHAN AKSU
GÜMÜŞ FUNDA GÖKÇE

H-I-İ-J
HALİL DUYMUŞ
HALİT KOÇAK
HATİCE SELMA ÇELİKYAY
HÜSEYIN BUDAK

K-L-M
MANOLYA ÖZDEMİR DURAK
MEHMET AKİF CİHAN
MEHTAP ÖZENEN KAVLAK
MERYEM BIHTER BİNGÜL BULUT
METİN DEMİR
MURAT ÖZYAVUZ

N-O-Ö
NALAN DEMİRCİOĞLU
NURBANU ÖZKARTAL
OSMAN TUTAL
ÖMER ÜNSAL
ÖNER DEMİREL
ÖZGE FATOŞ CİHAN
ÖZGÜR BURHAN TİMUR
ÖZLEM BURCU AKSOY

P-R-S-Ş
PELİN KORKMAZ
REYHAN MİDİLLİ SARI
SADETTİN HÜLAGÜ
SAYE NİHAN ÇABUK
SEHER SİMAY KUŞOĞLU
SİBEL MANSUROĞLU
SIMA POUYA
SÜLEYMAN AYKUTALP ÖZKUYUMCU
ŞEYMA ELİF DİNÇER
ŞÖLEN KÖSEOĞLU
ŞULE KISAKÜREK

T-U-Ü-V
TUĞBA KİPER
UMUT PEKİN TİMUR
VEYSEL DAĞ
VOLKAN CANÖZÜ

Y-Z
YILDIZ AKSOY
ZÜLEYHA KOÇ